

**UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTÓRIE**

**OBČAN AKO HOMO POLITICUS
V DEMOKRATICKÝCH ATHÉNACH
A REPUBLIKÁNSKOM RÍME – PROJEKT
VYUČOVACEJ HODINY
DIPLOMOVÁ PRÁCA**

Študijný program: učiteľstvo slovenského jazyka a literatúry a histórie

Školiace pracovisko: Katedra histórie FF UKF v Nitre

Školiteľ: Mgr. Marek Tobolka, PhD.

Nitra 2012

Bc. Milan Halabuk

Čestné vyhlásenie:

Vyhlasujem, že som prácu vypracoval samostatne, a že pri jej tvorbe som použil literatúru a pramene, ktoré uvádzam v zozname použitej literatúry a prameňov.

V Nitre, 10. 4. 2012

podpis:

Pod'akovanie

Ďakujem svojmu školiteľovi Mgr. Marekovi Tobolkovi, PhD., za cenné rady a odborné vedenie počas písania celej diplomovej práce.

Abstrakt

HALABUK, Milan. Občan ako Homo politicus v demokratických Athénach a republikánskom Ríme – projekt vyučovacej hodiny. (Diplomová práca) – Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Filozofická fakulta, Katedra histórie. – Školiteľ: Mgr. Marek Tobolka, PhD. Stupeň odbornej kvalifikácie: Magister (Mgr.). – Nitra: FF, 2012. 67 s.

Autor poskytuje v práci námet na opakovaciu hodinu k tematickému celku Starovek. Snaží sa poskytnúť dostatok informácií a obrázkového materiálu k práci. V prvej kapitole analyzuje učebnicu Dejepis 1 pre SOŠ a SOU. V druhej kapitole rozoberá teoretickú bázu pre učivo, reflektuje doterajší výskum a spracovanie učiva v iných učebniciach. Tretia kapitola rozoberá manuál pre učiteľa z hľadiska cieľa, obsahu a významu učiva, ďalej poskytuje návod na použitie práce na hodine a na spracovanie vlastnej hodiny pre učiteľa. Štvrtú kapitolu tvorí samotné učivo, teda obrázkové prílohy s uceleným textom, ktoré majú zobrazit' akúsi cestu občana v politike Athén a Rímskej republiky. Význam práce vidí autor v podrobnom rozbere politického usporiadania Athén a Rímskej republiky so zameraním na občana a zosobnenie týchto aspektov dejín pre žiakov.

Kľúčové slová: republika, demokracia, senát, ľudový snem, porotné sudy, žrebovanie, konzul, tribún ľudu.

Abstract

HALABUK, Milan. A citizen as Homo politicus in democratic Athens and republican Rome – teaching manual. (Diploma thesis) – Constantine the Philosopher University in Nitra, Faculty of Arts, Department of History. – Supervisor: Mgr. Marek Tobolka, PhD. Degree of professional qualifications: Master (Mgr.). – Nitra: FoA, 2012. 67 s.

In the work, the author provides the idea on repeated lesson about the theme Ancient times. He is trying to introduce enough information and additional material, the pictures, to the thesis. In the first chapter, he analyzes the book Dejepis 1 for grade of secondary vocational schools (secondary schools). In the second chapter, he analyzes the theoretical basis on theme, reflects present research and elaboration of theme in other teaching books. In the third chapter, he analyzes manual for teacher from the point of view of goal, content and the sense of theme, further he provides the manual on usage the work in the lesson and on processing of own lesson. The fourth chapter consists of the theme, the pictures with full text that should display a certain way of a citizen in the policy of Athens and Roman republic. The author sees the meaning of work in the detailed analysis of political organisation in Athens and Roman republic concerning the citizen and personalization of these aspects of history for students.

Key words: republic, democracy, senate, public tribune, nisi prius, tossing, consul, tribune, archont, prytania

Obsah

Zoznam ilustrácií.....	8
Úvod.....	12
1. Teoretická časť.....	15
1.1 Hodnotenie učebnice Dejepis 1 pre SOŠ a SOU.....	15
1.2 Občan ako homo politicus v Athénach za Perikla.....	16
1.3 Občan ako homo politicus vo vrcholnom období republikánskeho Ríma.....	25
1.4 Porovnanie systému demokracie v Athénach a republiky v Ríme.....	30
2. Praktická časť.....	34
2.1 Manuál pre používateľov.....	34
2.2 Cesta politikou antických Athén.....	35
2.2.1 Model občana.....	36
2.2.2 Snem.....	37
2.2.3 Súdny.....	38
2.2.4 Začiatok úradníckej kariéry.....	39
2.2.5 Previerky občanov pred nástupom do úradu.....	40
2.2.6 Prijatie do úradu.....	41
2.2.7 Skladanie účtov z úradníckej činnosti.....	42
2.2.8 Rada 500.....	43
2.2.9 Archón.....	44
2.2.10 Areopag.....	45
2.2.11 Stratég.....	46
2.2.12 Ostrakismos.....	47
2.3 Cesta politikou antického Ríma.....	48
2.3.1 Model občana.....	49
2.3.2 Comitia curiata.....	50
2.3.3 Comitia centuriata.....	51
2.3.4 Comitia tributa.....	53
2.3.5 Tribún ľudu.....	54
2.3.6 Aedil a kvestor.....	55
2.3.7 Praetor.....	56
2.3.8 Konzul.....	57
2.3.9 Diktátor.....	58

2.3.10 Senát a cenzor.....	59
Záver.....	61
Použitá literatúra.....	64
Prílohy.....	67

Zoznam ilustrácií

Obrázok 1:

http://etc.usf.edu/clipart/16400/16496/athena_16496.htm (20.10.2011)

<http://karenswhimsy.com/ancient-greek-clothing.shtm> (14.12.2011)

<http://www.svb.bayern.net/tag/statistik/> (7.3.2012)

Obrázok 2:

<http://cd7.e2bn.net/e2bn/leas/c99/schools/cd7/website/Greece.htm> (7.3.2012)

<http://karenswhimsy.com/ancient-greek-clothing.shtm> (14.12.2011)

Obrázok 3:

<http://th.bestpicturesof.com/ecclesia> (14.12.2011)

<http://blog.pnyx.com/> (14.12.2011)

<http://www2.uni->

[jena.de/erzwiss/projekte_2004/forcker_dannenbergh/html/volksversammlung.html](http://www2.uni-jena.de/erzwiss/projekte_2004/forcker_dannenbergh/html/volksversammlung.html)

(14.12.2011)

Obrázok 4:

http://counterlightsrantsandblather1.blogspot.com/2011_10_01_archive.html (5.4.2012)

<http://wikiesh.wikispaces.com/file/detail/Obolus> (7.3.2012)

Obrázok 5:

<http://mappery.com/Ancient-Athens-Map> (7.3.2012)

Obrázok 6:

http://monolith.dnsalias.org/~marsares/warfare/army/a_hoplit.html (14.12.2011)

<http://www.theoi.com/Gallery/S5.7.html> (5.4.2012)

<http://flightlevel390.blogspot.com/2010/02/zeus-in-737.html> (5.4.2012)

Obrázok 7:

<http://www.examiner.com/classical-antiquity-in-pittsburgh/athens-and-debt-slavery>
(20.10.2011)

<http://my-favourite-planet.de/english/europe/greece/attica/athens/acropolis/acropolis-photos-01-002.html> (2.4.2012)

Obrázok 8:

<http://www.ime.gr/chronos/05/en/politics/322synedries.html> (2.4.2012)

<http://www.reformation.org/church-of-rome.html> (7.3.2012)

Obrázok 10:

<http://www.counter-currents.com/2012/02/thoughts-on-debt-repudiation/> (5.4.2012)

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Die_Archonten.JPG (2.4.2012)

Obrázok 11:

<http://ancientcivilizationss.com/cgi-sys/suspendedpage.cgi> (5.4.2012)

<http://patricknicholas.wordpress.com/tag/phryne-areopagus/> (20.12.2011)

Obrázok 12:

<http://en.wikipedia.org/wiki/Hoplite> (2.4.2012)

<http://www.athens-greece.us/panathenaea/democratic-athens/> (20.10.2011)

Obrázok 13:

<http://www.virtourist.com/europe/greece/athens/07.htm> (14.12.2011)

<http://www.mitchellteachers.org/WorldHistory/AncientRome/DiscoveringEtruscanGreekInfluences.htm> (20.10.2011)

Obrázok 14:

http://www.daviddarling.info/encyclopedia_of_history/R/Roman_Republic_institutions.html (20.10.2011)

http://en.wikipedia.org/wiki/File:She-wolf_suckles_Romulus_and_Remus.jpg
(2.4.2012)

<http://karenswhimsy.com/ancient-rome.shtm> (7.3.2012)

Obrázok 15:

<http://www.costumediscounters.com/mens-costumes/greek-roman/mens-plus-size-roman-senator-costume-49775PLFR.html> (20.10.2011)

www.sbceo.k12.ca.us (14.12.2011)

Obrázok 16:

http://www.theancientworld.net/civ/roman_republic.html (20.10.2011)

Obrázok 17:

http://www.kidsland.cz/lori_poradna/article.php?id=9357 (5.4.2012)

<http://www.laits.utexas.edu/moore/rome/image/map-early-rome-0> (20.10.2011)

Obrázok 18:

<http://karenswhimsy.com/ancient-rome.shtm> (7.3.2012)

http://www.mariamilani.com/ancient_civilisation_civilization/ancient_rome_map.htm
(2.4.2012)

Obrázok 19:

<http://kalpanishads.blogspot.com/2011/10/liberals-always-dream-new-gracchis.html>
(7.3.2012)

<http://www.art247.com/> (5.4.2012)

Obrázok 20:

<http://www.heritage-history.com/www/heritage-books.php?Dir=books&author=tappan&book=roman&story=plebeians> (5.4.2012)

<http://spqr360.com/articles/Aedile.html> (5.4.2012)

Obrázok 21:

<http://www.berm.co.nz/cgi-bin/postershop/item.cgi?i=4049001&l=4&cu=USD>
(2.4.2012)

<https://sites.google.com/a/ascensionacademy.org/martin1/services> (2.4.2012)

<http://www.laits.utexas.edu/moore/node/387> (2.4.2012)

Obrázok 22:

<http://www.art.com/products/p14384376-sa-i3030595/consul-and-lictors-bearing-fascis-in-a-procession-ancient-rome.htm> (7.3.2012)

http://www.romanempire.net/romepage/ArtGallery/rome_and_romans_1.htm
(7.3.2012)

http://www.allposters.nl/-sp/Roman-Consuls-from-L-Antica-Roma-1825-Poster_i1585952_.htm (7.3.2012)

Obrázok 23:

<http://hnonline.sk/relax/c1-20157720-a-kocky-boli-hodene> (7.3.2012)

http://www.daviddarling.info/encyclopedia_of_history/R/Roman_Republic_institutions.html (20. 10. 2011)

Obrázok 24:

<http://karenswhimsy.com/ancient-rome.shtm> (7.3.2012)

http://www.oskole.sk/?id_cat=8&clanok=5023 (20. 10. 2011)

Úvod

Diplomovú prácu *Občan ako Homo politicus v demokratických Athénach za Perikla a republikánskom Ríme* som si vybral ako isté pokračovanie témy mojej bakalárskej práce, ktorá sa zaoberala dejinami časti peloponézskej vojny. Toto obdobie dejín sveta ma veľmi upútalo, pretože aj po mnohých storočiach tvorí stále pilier našej – európskej kultúry. Spolu s dejinami starovekého Ríma predstavuje obdobie, ktoré je známe ako antické. Ideál, ku ktorému sa spoločnosť vracala v literatúre a kultúre počas renesancie i humanizmu, ale bol neustále prítomný v určitej miere celý čas. Nepredstavuje však len korene našej kultúry, predstavuje aj korene nášho politického systému. Tento systém prechádza v súčasnej dobe istými turbulenciami a diskutuje sa o jeho podobe, no stále ešte nie je prekonaný, čo sa týka zastúpenia vôle všetkých občanov rovnomerne v štáte. Tento systém sa však v priebehu storočí menil a prispôboval potrebám doby. Môže byť predmetom úvahy, či by tento systém vôbec jeho zakladatelia spoznali a považovali za lepší, ako pôvodný vzor. Veď takéto a podobné úvahy nám môžu pomôcť vyriešiť problémy aj súčasnej podoby tohto systému. História môže byť učiteľom nám všetkým, vzorom, studnicou poznatkov, do ktorej môžeme siahať, keď sme v núdzi. Pretože, ako všetci vieme, história má v prípade svojho ignorovania tendenciu pripomenúť sa nám tak ako tak svojím opakovaním.

Toto si zrejme uvedomili aj autori nových školských vzdelávacích programov pre stredné školy – ISCED-u 3. Pokúšajú sa teda zaradiť do nich aj takéto témy, preto sa venujú politickým systémom antických Athén a Ríma, analyzujú ich a porovnávajú. Bohužiaľ, učebnice v súčasnej dobe ešte nedokázali dobehnúť tento trend a do vydania nových učebníc tu ostalo akési vákuum medzi určenou látkou a materiálom z učebnice, ktorý sa k danej téme vyjadruje len veľmi stručne v rámci dejín antických Athén a Ríma. Toto vákuum, aspoň dočasne, sa snažím vyplniť svojou prácou a reagovať tak na potreby ISCED-u 3. Cieľom tejto práce je preto vytvoriť projekt vyučovacej hodiny, ktorá opisuje politické systémy oboch spomínaných miest na vrchole ich politickej moci, porovnáva ich a pre žiakov atraktívnym spôsobom opisuje aj cestu po úradoch týchto miest.

Ideálny rozsah vyučovania by boli dve hodiny – jedna na opis systému Athén za Perikla a jedna na opis systému Ríma pred druhou púnskou vojnou. Zároveň by na konci hodiny Ríma bolo aj porovnanie oboch systémov. Rozsahovo to vychádza,

pretože látka o Ríme je o niečo kratšia, kvôli väčšej prepracovanosti priamej demokracie v Athénach. Takýto rozsah je však kvôli nízkej dotácii dejepisu zrejme možný len pridaním hodiny alebo na seminároch. Je preto na zvážení vyučujúceho, čo si z ponúkutej látky vyberie a ako si upraví rozsah vyučovania.

Pri písaní práce som na prvom mieste vychádzal z dochovaných prameňov. Takéto pramene sú miestom prvotného stretnutia s kultúrou danej doby a pohľadom jej súčasníkov. Na pramene reflektujúce politický systém bolo bohatšie obdobie antických Athén. Je to sčasti dané aj väčším príklonom Grékov k filozofii, ktorej súčasťou bola v tej dobe aj politika. Najdôležitejším autorom prameňov bola pre mňa Aristotes, ktorý sa priamo zaoberá politickým systémom a analyzuje ho. S mnohými užitočnými informáciami som sa stretol aj v prvom pokuse o skutočne vedeckú analýzu dejín v diele Thukydidu. Thukydid ako Athénčan a Periklov súčasník opisuje nielen jeho život a pohnuté udalosti svojej doby, ale aj mnohé, preňho bežné, veci zo života a politiky starovekých Athén. Rímske pramene sú zamerané predovšetkým na dejiny mesta, nerozoberajú zväčša filozofiu a politiku. Mnou vybrané obdobie je zachytené v diele Tita Livia.

Ak pramene predstavujú prvý kontakt, potom vedecké práce sa snažia zaplátať diery, poznatky nenávratne stratené v histórii. Výskumom a usilovnou prácou sa nám títo vedci snažia priblížiť a zhmotniť dejiny. Najdôležitejším prameňom k dejinám demokracie v Athénach bolo pre mňa dielo Jochena Bleickena. Ďalšími dôležitými prácami boli diela autorov Antonína Bartoňka: Světem, Lesley a Roya Adkisovcov, Michaela Granta, Robina Osborna a Vladimira Sergejeviča Sergejeva. Pre Rím to bol hlavne Nikolaj Alexandrovič Maškin, ďalej Ján Janovjak a Július Špaňár, Karl Christ, Antonín Kvapil a Charles de Secondat Montesquieu. Zároveň som kvôli zameraniu práce na vyučovanie a žiakov siahol aj po autoroch viac vedecko-populárnych kníh ako sú Jan Bouzek a Iva Ondřejová a Vojtech Zamarovský. Kvôli niektorým definíciám pojmov som potom siahol aj po rôznych slovníkoch a encyklopédiách od Stefana Rebenicha, Martina Menghiho, Jozefa Rescha a Ludvíka Svobodu.

Moja práca sa skladá z troch častí: teoretickej časti, kde je popísaný vývin jednotlivých zriadení, rozobraný ich systém a aj porovnanie, praktická časť s textom k powerpointovej prezentácii, ktorá sa zaoberá možnosťami uplatnenia občanov vo vybraných politických systémoch a zo samotnej powerpointovej prezentácie pripojenej v prílohe. Teoretická časť je rozdelená na štyri podkapitoly. Prvá sa zaoberá hodnotením učebnice, druhá zriadením v antických Athénach za pôsobenia Perikla

vrátane vývoja tohto zriadenia z dôb predtým, tretia kapitola rozoberá zriadenie v antickom Ríme, opäť vrátane vývoja tohto zriadenia a štvrtá kapitola ich porovnáva. Praktická časť je potom rozdelená na tri kapitoly – na manuál pre používateľov powerpointovej prezentácie a na uplatnenie občana v athénskej demokracii a republikánskom Ríme.

1. Teoretická časť

1.1 Hodnotenie učebnice Dejepis 1 pre SOŠ a SOU

Na stredných školách sa starovek vyučuje v prvom ročníku. Ako učebnica k tejto výučbe slúži na väčšine škôl Dejepis 1 pre SOŠ a SOU. Neoddeľuje slovenské a svetové dejiny do samostatných kníh či kapitol, čo je nesporná výhoda, hoci ešte stále majú slovenské dejiny samostatné učivá. Tematicky ale slovenské dejiny začínajú v učebnici až od stredoveku. Potom je vždy dvojstrana rozdelená na dve učivá – jedno zobrazuje dejiny Slovenska a druhé sveta. Učebnica sa delí na 3 časti a 6 podčastí: 1. Pravek, 2. Starovek, Staroveké Grécko, Staroveký Rím, 3. Stredovek, Obdobie včasného stredoveku/Korene našej štátnosti, Obdobie vrcholného stredoveku/Slovensko v uhorskom štáte. Na konci niektorých tematických celkov (2. Starovek, Staroveký Rím, Korene našej štátnosti, /Slovensko v uhorskom štáte) je oddiel V jednom koši, ktorý sa snaží rekapitulovať hlavnú myšlienku celku, predstavuje časovú os a otázky na zopakovanie. Prehľadným spôsobom teda pomáha žiakom aj učiteľom pri rekapitulácii učiva pred písomnou prácou. Časová os zosúladzuje učivá tematického celku a text zhrňa hlavné osobitosti doby, na ktoré by mal žiak pamätať.

Čo sa týka zamerania tém, hoci ešte stále je učebnica sústredená na Európu a dejiny, predsa sa už aj tu ukazuje tendencia k pochopeniu dejín aj cez takzvané dejiny každodennosti, priestor je preto venovaný okrem už tradičného umenia aj vynálezom či odievaniu, a to väčšinou formou obrazovej prílohy s komentárom. Akokoľvek je táto zmena pozitívna, predsa predstavuje skôr obrazový materiál, než námet na samostatnú hodinu. Táto forma je vhodná pre odievanie, vynálezy by si zaslúžili skôr širšie vysvetlenie.

Čo sa týka samotného zostavenia jednotlivých učív, zaberajú niekedy dvojstránku, niekedy jednu stranu. Rozdelenie je koncipované na hlavnú (alebo nosnú či výkladovú) a vedľajšiu (úlohovú, doplnkovú) časť. Hlavná časť obsahuje výklad a niektoré obrázky, je prehľadne koncipovaná na celky či body, ktoré sú zadelené už pod názvom. Je to prehľadnejšie, ale zavádza to k rozdeľovaniu dejín na samotné javy či etapy a žiaci prichádzajú o časovú osnovu, ktorá bola predtým samozrejmosťou. Na druhej strane sa učebnica snaží poukázať na spriaznenosť a dôležitosť niektorých javov. Výklad učiva je písaný pútavou formou so zvýraznením dôležitých pojmov. Pozitívom je, že sa autori snažia minimalizovať roky a mená v učive, aby odbremenili pamäť, namiesto toho sa viac zameriavajú na pochopenie súvislostí a všeobecný kontext. Vedľajšia časť

učebnice je teraz viac ucelená, nedelí sa na rubriky, okrem samostatného postavenia úloh pod hlavičkou Premýšľajme, na druhej strane učebnica pre SOŠ a SOU prišla o mnohé prvky v porovnaní s edíciou pre základné školy. Teraz sa vo vedľajšej časti objavujú osobnosti, listiny či citáty a obrázky s popisom či mapy. Na prvý pohľad učebnica o nič neprišla, ale už nie sú tieto rubriky zastúpené rovnomerne, ale je z nich pri učive len výber. Taktiež citátov je menej, presúvajú sa z nosnej časti na vedľajšiu a neobjavujú sa odkazy na literatúru ani úlohy na zopakovanie. Učebnica je kompozične zostavená dobre, ale učivá sú, snáď pre príliš široký záber a hĺbkový pohľad spracované povrchnejšie.

Čo sa týka samotnej témy mojej práce, v učebnici je athénskej demokracii venované jedno učivo, ktoré zahŕňa vývoj a popis politických orgánov od dôb aristokracie, ako aj stručnú charakteristiku niektorých osobností. Toto učivo sa nachádza v tematickom celku Staroveké Grécko a nazýva sa Od vlády aristokracie k demokracii. V tematickom celku Staroveký Rím je politickým orgánom republiky venovaná istá časť (prvé dva body) učiva Život v Rímskej ríši.

1.2 Občan ako homo politicus v Athénach za Perikla

Athénska demokracia: vládla ľudu, respektíve plnoprávnym občanom, ktorá sa uskutočňovala formou tzv. priamej demokracie, teda vlastným rozhodnutím väčšiny občanov a nie cez volených zástupcov. Každý občan mal navyše aktívne a pasívne volebné právo, teda právo voliť a byť volený do všetkých úradov. Obsadzovanie väčšiny úradov pritom prebiehalo žrebovaním tak, aby sa vo funkcii vystriedal maximálny počet občanov.¹ Zriadenie, ktoré je doteraz považované za jedno z najpokrokovejších zriadení starovekého sveta. Svojou pokrokovosťou predbehlo dobu a vzbudzovalo úžas v cudzine a hrdosť vo svojich občanoch.

Aristoteles v Politike o ňom píše: „*Predpokladom demokratickej ústavy je sloboda (zvyčajne sa totiž tvrdí, že občania v tejto štátnej norme majú účasť na slobode, a k tomuto cieľu vraj smeruje každá demokracia). K slobode však patrí po prvé to, že sa striedavo poslúcha a vládne. Demokratické právo sa totiž zakladá na tom, že je tu rovnosť podľa počtu, ale nie podľa hodnoty, a kde vládne toto právo, tam musí byť pánom množstvo a na čom sa väčšina uznesie, to musí platiť a byť právom. Hovorí sa,*

¹ SVOBODA, Ludvík. Encyklopedie antiky. Praha: Akademie, 1973, s. 139.

že každý občan musí mať rovnako, takže v demokraciách majú prevahu chudobní nad bohatými, sú totiž početnejší a smerodajná je mienka väčšiny. To je teda jeden znak slobody, ktorý všetci demokrati pokladajú za podstatný znak tejto ústavnej formy. Druhým znakom je, že každý žije, ako chce. Hovorí, že práve to je vlastnosťou slobody, lebo pre otroka je charakteristické, že nežije, ako chce. To je druhá vlastnosť demokracie. Z toho pochádza požiadavka neposlúchať najlepšie nikoho, alebo ak to nie je možné, tak len striedavo. Aj to teda prispieva k slobode v zmysle rovnosti.²

Častejšie citovaným príkladom býva Peirklova reč nad padlými v Thukydidovej interpretácii: „Máme ústavu, ktorá nenapodobňuje zákony susedov, ale skôr je vzorom pre iných než iný pre ňu. Naše zriadenie vola sa demokracia, lebo nie je vecou nevelkého počtu, ale väčšiny. Pred zákonom sme si všetci rovní, ak ide o osobné záujmy. Ak však ide o vážnosť, ktorú kto má, tak tu sa nikomu nedostáva obci viac úcty pre spoločenskú príslušnosť, ale pre (osobné) prednosti. Dokonca ani chudoba a skromný pôvod nebránia nikomu dosiahnuť hodnosť, ak je schopný vykonať dačo pre obec... Poslúchame úrady, ktoré máme, i zákony, a to najmä tie, ktoré sú na prospech utláčaných. Navyše však i tie, ktoré síce nie sú napísané, ale prinášajú tomu, to ich poruší, hanbu v očiach všetkých... Naša obec je otvorená všetkým, nikdy nevyháňame cudzincov a nezabraňujeme im vidieť a poznať aj také veci, ktorých nezatajenie a ukazovanie by mohlo priniesť výhodu našim nepriateľom... Sme asi jediní, ktorí o verejných veciach spoločne správnym spôsobom rozhodujeme, alebo aspoň rokujeme. Nemyslíme si totiž, že slovo činu škodí, ale naopak, že je škodlivé nedať sa slovom poučiť predtým, ako sa prikročí k činu...“³

Hoci väčšina prác sa venuje zlatému veku athénskej demokracii za doby Periklovho úradovania ako stratéga⁴, treba si pripomenúť to, že dokonca aj v tej dobe demokracia nemala statickú formu, ale podliehala neustálym zmenám. Zákony sa prispôbovali potrebám obce (polis). Je potrebné si uvedomiť, že toto zriadenie bolo viac menej jedinečné. Ďalšie takéto zriadenia vznikali len pod vplyvom Athén za čias Délskeho námorného spolku, alebo si síce hovorili demokratické, ale nepoužívali všetky prvky, o ktorých súčasníci uvažovali ako o podstate demokracie.

Ako teda vzniklo také špecifické spoločenské usporiadanie, ktoré vo svojej dobe nemalo vlastne obdobu? Mohlo za to do veľkej miery ideálne pôsobenie rôznych

² ARISTOTELES: Politica, VI, 2.

³ THUKYDIDES: Historia bellum peloponesis, II, 37.

⁴ Najväčší rozkvet zaznamenala athénska demokracia za Perikla, po jeho smrti roku 429 pr. n. l. nastáva jej postupný úpadok. RESCH, Jozef. Grécka kultúra v našom jazyku. Bratislava: IRIS, 1991, s. 36-37.

faktorov, utvárajúcich spoločenský život.⁵ Samotné Athény boli najprv kráľovstvom (založil ich vraj kráľ Kekrops) a poznáme mená tridsiatich kráľov.⁶ Títo králi boli možno bližší náčelníkom rodov, ktorí si vytvorili družinu oddaných bojovníkov. Z tejto družiny vznikla aristokracia, ktorá za služby kráľovi zabrala veľké majetky, v tom čase hlavne pôdu. Už tu nastal boj o privilégiá (teda v podstate o účasť na zložkách moci: výkonnej, súdnej a zákonodarnej) medzi jednotlivými sociálnymi skupinami. Privilégiá, už zo svojej podstaty, chceli ich držitelia obmedziť na čo najmenší počet osôb (privilegovaných), preto si ich musela každá uchádzajúca sa sociálna skupina vybojovať.

Samozrejme, takýto boj mohol úspešne viesť len niekto, kto mal istú moc. Na začiatku mal najväčšiu moc kráľ, bol najväčší vlastník pôdy, mal najviac ozbrojencov, slúžilo mu najviac poddaných, vlastnil opevnené sídlo a preto bol aj jediným držiteľom absolútnych privilégií. Východisková pozícia aristokratov, spočiatku jediných predstaviteľných konkurentov v tomto boji, však tiež nebola zlá: tiež slúžia ako ozbrojenci, neskôr aj oni mali družiny verných a poddaných, boli aj vlastníci pôdy a mali prevahu vo svojom počte, rovnako ako v istej kontinuite rodovej politiky, kým kráľ a vládnuce rodiny⁷ sa menili. Postupne, ako úrad kráľa prechádzal jednotlivými zmenami, ako bola napríklad neúspešná vojna či nástup novej rodiny do kráľovského úradu a s tým spojené zápasy, hľadal kráľ podporu práve u aristokracie a odmeňoval ich rôznymi ústupkami či majetkom a oslaboval tak svoju pozíciu. Postupom času sa vychýľovala rovnováha v majetku, poddaných a ozbrojencoch v prospech aristokracie a kráľovi zostala jediná opora – tradícia. Tradícia sa však ukázala ako ešte dostatočne nezakorenená vo vedomí, vo voľnomyšlienkarstvom a filozoficky otvorenom Grécku jej neposkytovalo dostatočnú oporu ani náboženstvo. Kráľovské rody preto v mnohých mestách stratili moc a nahradili ich volení úradníci z radov aristokracie.⁸

Keďže súčasne prebiehal boj o moc aj medzi jednotlivými rodmi a aristokratmi, tieto pozície sa kvôli konkurencii, nevraživosti a žiarlivosti stávali dočasnými, volenými a často aj kolegiálne zastávanými. Sám Bleicken píše, že dôvodom striedania úradníkov po roku vo funkcii bola ich vzájomná konkurencia vo vnútri politickej obce.⁹ Rovnako

⁵ BLEICKEN, Jochen. Athénska demokracia. Praha: OIKOYMENH, 2002, s. 20.

⁶ ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002, s. 191-192.

⁷ O rozdielnom význame rodov a rodín v athénskej politike píše BLEICKEN, Jochen. ref. 5, s. 21-22; viac menej sa prikláňa na stranu rodín, avšak nedokladuje to s určitosťou.

⁸ To sa stalo na konci homérskeho obdobia (8. stor. pr. n. l.). ZUBACKÁ, Ida. Kapitoly z dejín antického Grécka. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006, s. 41.

⁹ BLEICKEN, ref. 5, s. 23.

toto súperenie oslabovalo pozície aristokracie a dávalo priestor ďalšej skupine – bohatým obchodníkom a remeselníkom, ktorý nadobudli svoj majetok zámorským obchodom.¹⁰

Vďaka obchodom remeselníci a obchodníci dosiahli dostatočnú mocenskú pozíciu na zápas o privilégiá. Síce nemali pôdu, ale mali dostatočný majetok a rovnako slúžili vo vojsku a mohli si dovoliť vlastniť otrokov, ako aristokrati. Okrem toho spoločné požiadavky v rámci triedy ich zjednotili, kým aristokracia bola rozdrobená kvôli bojom o mocenské zastúpenie, mala však výhodnú pozíciu pri výkone moci. V takejto viac menej vyváženej situácii rozhodol v prospech naštartenia monopolu na privilégiá do tej doby málo významný faktor – ľud. Ten bol pre finančnú závislosť, kvôli ktorej sa dostával aj do otroctva, nespokojný s vládou aristokracie a pridal sa na stranu remeselníkov a obchodníkov. Aristokracia, väčšinou si uvedomujúc neudržateľnosť svojej pozície a potrebu zmeny, hľadala niekoho, kto uspokojí požiadavky obchodníkov, remeselníkov a ľudu a pritom zachová aj v dostatočnej miere jej výsadné postavenie. A tu treba hovoriť o šťastí, že takýto muž sa našiel. Bol ním Solón, muž kompromisu, ktorý bol roku 594 pr. n. l. zvolený za archonta s neobmedzenou mocou, ktorého cieľom bolo uzmierniť znepríatelené tábory.

Aristokracia sa pred jeho reformou opierala hlavne o aristokratickú radu (areopag), deväť archontov ako najvyššiu výkonnú moc a tiež súd 51 efetov. Na čele archontov, ktorý boli už od 7. storočia pr. n. l. volení na jeden rok, stál archón epónymos, podľa ktorého sa nazýval príslušný rok, ďalší archón viedol vojsko (polemarchos) a ďalší sa staral o náboženské záležitosti (bazileus), ostatní pôsobili ako sudcovia (thesmotheti).¹¹

Najdôležitejším Solónovým činom pre jednotu obce bolo zrušenie dlhov. Taktiež vykúpil množstvo občanov z otroctva a upevnil tak obec aj uspokojil požiadavky prostého ľudu. Ďalším dôležitým činom bolo priznanie politických práv na základe majetku a nie príslušnosti k vrstve obyvateľstva, ako tomu bolo predtým. Rozdelil obyvateľov do štyroch majetkových skupín, v ktorých najdôležitejšie úrady zastávali tí najbohatší a postupne ich práva klesali až po najchudobnejších, ktorým ostalo len aktívne volebné právo.¹² Úradníci sa volili v novom ľudovom zhromaždení.¹³ Podľa majetku boli taktiež vyčlenené ich funkcie u vojska – najbohatší slúžili ako jazdci či ako

¹⁰ Táto skupina sa vyčlenila z ľudu. ZUBACKÁ, ref. 8, s. 42. Samozrejme, nositeľom tohto boja o privilégiá neboli ani tak celé triedy, ako skôr jednotlivé osobnosti, ktoré mali najväčší osobný záujem na získaní privilégií.

¹¹ BLEICKEN, ref. 5, s. 23.

¹² A aj to je sporné. BLEICKEN, ref. 5, s. 26.

¹³ ZAMAROVSKÝ, ref. 6, s. 196-197.

ťažkoodenci (hopliti), najchudobnejší ako pomocné oddiely či veslári. Tím zaviedol nový politický systém, timokraciu a uspokojil požiadavky remeselníkov a obchodníkov. Ako reakciu na kritiku súdництва zaviedol aj inštanciu odvolania proti rozhodnutiu sudcov a inštitút verejnej žaloby. Zaviedol vraj aj radu 400, v ktorej boli rovnomerne zastúpené štyri aristokratické fýly, mala však iba kontrolnú a poradnú funkciu.¹⁴ Uviedol v platnosť aj ďalšie ustanovenia prevažne hospodárskeho charakteru.¹⁵

Tým boli požiadavky obchodníkov a remeselníkov uspokojené, avšak do boja o privilégiá sa dostala ďalšia sociálna skupina – už spomínaný ľud. Na prestíži mu pridala práve rozhodujúca úloha v spore majetkových tried a podobnú úlohu mu prisúdili i nové vedúce osobnosti. Ľud totiž používali ako rozhodujúci faktor vo vzájomných sporoch a ako prostriedok presadenia sa voči konkurentom. Tí úspešní sa stávali tyranmi, v Athénach to boli Peisistratovci. Ako sa zdá, ľudu veľmi pomohli spory medzi vedúcou triedou, avšak ak sa chcel sám uchádzať o získanie privilégií, musel mať aj potrebnú moc. Moc, ktorú mu dávala nezastupiteľná úloha v armáde a hospodárstve sa dá pri rozhodujúcej úlohe ťažkoodencov a rozvinutom otrokárskom hospodárstve považovať za spornú (hoci otrokov v Athénach bolo výrazne menej ako napríklad v Sparte).

A práve v súvislosti s tým vynikla ďalšia osobitosť Athén, totiž rozsiahle budovanie námornej moci po grécko-perzských vojnách. Aj najchudobnejší občania získali nezastupiteľnú funkciu ako veslári na lodiach. Táto orientácia Athén na námornú mocnosť, ktorú presadil Themistokles, je mnohými autormi často vynechávaná, ale podľa môjho názoru sa jedná o jeden z určujúcich javov a kráča ruka v ruke s rozvojom demokracie. Ved' aj Themistokles je považovaný za jedného z najvýznamnejších zástancov demokratickej strany. Súhlasí s tým aj Bleicken¹⁶ a Osborne¹⁷. A ešte jeden dôkaz: počas oligarchického prevratu v Athénach v roku 411 pr. n. l. sa námorné vojsko vzbúrilo a ostalo na Same. Netreba pripomínať, že v takom vojsku boli významnou veličinou veslári. Na začiatku vzbury sa vyzdvihovala úloha posádky lode Paralos.¹⁸ Že tento boj už bol pre ich túto nezastupiteľnú úlohu (hlavne počas peloponézskej vojny) rozhodnutý, svedčí aj to, že napomohli veľmi rýchlo k návratu demokracie v Athénach a o ich rozhodujúcej úlohe možno svedčí aj neskorší proces so stratégmi, ktorý boli

¹⁴ ZAMAROVSKÝ, ref. 6, s. 197.

¹⁵ Pri opise Solónovej činnosti treba vziať v úvahu, že je to legendárna osobnosť, u ktorej nevieme presne rozlíšiť, koľko mu pripísali neskorší autori od jeho vlastnej činnosti. BLEICKEN, ref. 5, s. 20.

¹⁶ BLEICKEN, ref. 5, s. 50.

¹⁷ OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, s. 129.

¹⁸ THUKYDIDES, VIII, 73.

potrestaní za zanechanie tiel námorníkov v mori po bitke flotíl Athén a Sparty pri Arginských ostrovoch. Ak sa ľud dostal k privilégiám vďaka kombinácii vzrastu svojej nezastupiteľnej funkcie a rozporov medzi vedúcimi predstaviteľmi, vyvstáva otázka: využívali takýto predstavitelia ľud na svoje osobné presadenie, alebo boli len ventilom nevyhnutných zmien v spoločnosti? Toto je nepochybne zaujímavá otázka, ktorá by si zaslúžila samostatnú prácu, avšak jej zodpovedanie nespadá do centra pôsobnosti tejto štúdie.

Isté je, že tieto zmeny sa udiali, nech už bolo ich motorom čokoľvek. V roku 508/507 pr. n. l. došlo ku Kleistenovej reforme. Kleistenes sa snažil rozbiť staré rodové štruktúry, ktoré obsadzovali úrady vďaka spoločnému hlasovaniu a preto zreformoval fýly tak, aby nemohli účinne spolupracovať vo voľbách. Preto sa musel každá fýla skladať z troch častí, teda z územia v meste, vo vnútrozemí a na pobreží. Okrem toho boli ich členmi osoby z rôznych rodov, povolání, rôzneho majetku, tým zabránil spoločne uchopiť moc ľuďom s rovnakými zámermi, ktorí by ich presadzovali na úkor ostatných. Takáto skupina prirodzene stratila politický význam, lebo rôznorodosť jej členov jej bránila určiť jednotný cieľ. Kleistenes tým vlastne zabránil sformovaniu sily, ktorá by mohla prevziať moc v obci a priblížil jednotlivé skupiny obyvateľstva. Úlohu základnej demografickej jednotky prevzal démos.¹⁹ Rozšíril radu 400 na radu 500 a posilnil jej právomoci, hlavne výkonnú moc. Na jej čelo postavil prytanov. Dodatočne dal voliť zbor desiatich stratégov ako veliteľov vojska. Rovnako posilnil právomoci ľudového zhromaždenia a porotných (ľudových) súdov a zaviedol inštitúciu ostrakizmu (črepinový súd) – teda možnosti vypovedať ktoréhokoľvek občana, ktorý bol považovaný väčšinou obce za hrozbu demokracii.²⁰

Postupom času sa rozširovalo pasívne volebné právo a oslabovala pozícia archontov a areopagu, ako starých aristokratických orgánov, na úkor nových demokratických, hlavne ľudového zhromaždenia, porotných súdov a rady 500, teda v prospech väčšiny, ktorá bola na strane ľudu. Tento proces bol zavŕšený za Perikla, dosiahol teda vrchol, nesmeroval ale ešte k úpadku. Preto sa tomuto obdobiu hovorí zlatý vek athénskej demokracie. Perikles sám už tento systém reformoval len málo, jeho najvýznamnejšia reforma bola zavedie odmien za zastávanie niektorých úradov a služby v prospech obce, teda zasadanie v rade a súdoch.²¹ Hoci bola predtým aj proklamovaná

¹⁹ BLEICKEN, ref. 5, s. 44.

²⁰ ZAMAROVSKÝ, ref. 6, s. 199-200.

²¹ BLEICKEN, ref. 5, s. 337.

politická rovnosť všetkých občanov, kvôli tomu, že tieto funkcie boli často časovo náročné a bezplatné, zastávať ich mohli iba bohatší občania. Zavedením týchto odmien boli sprístupnené aj chudobnejším, hoci je potrebné povedať, že odmeny neboli príliš vysoké a roľníci pracujúci na poliach stále nemohli stráviť celé dni na súdoch či zasadnutiach snemu.²² Odmeny za úrady zo sebou ale prinášali aj tienistú stránku, mohli byť vyplácané len na úkor spojencov v délskej symmachii, rovnako ako sa muselo zabrániť prílišnému rozšíreniu občanov a teda aj diét. Preto bolo obmedzené aj občianstvo na tých, ktorý mali oboch rodičov občanov. Treba spomenúť, že hoci Athény boli z politického pohľadu mimoriadne, finančné hospodárenie štátu na takej úrovni nebolo. Ukážme si teda, ako vyzerala táto štruktúra úradov za pôsobenia Perikla.

Občania boli len plnoletí muži, ktorých obaja rodičia pochádzali z Athén a boli občanmi. Iný spôsob, ako získať občianstvo, bolo uznesenie snemu, avšak to bolo len zriedkavé.²³ Podmienkou občianstva bola aj vojenská služba, mnohé úrady boli prístupné až po dovŕšení tridsiateho roku života. Dôležitým krokom v živote občana bolo jeho prijatie za plnoletého. Kandidáti boli preverovaní démotmi z hľadiska veku, pôvodu a postavenia (muselo sa jednať o slobodného človeka). Potom sa o kandidátoch hlasovalo, aby sa zistilo, či sú hodní zapísania. Aj proti rozhodnutiu démotov bolo možné odvolať sa na súd, ak však súd potvrdil rozhodnutie démotov, kandidát bol predaný ako otrok. Kandidátov napokon preverila rada 500. Ak ich uznala hodnými zaradiť medzi občanov, boli zaradení medzi efébov. Otcovia efébov sa zhromaždili a zvolili si troch mužov z fýly starších ako štyridsať rokov, ktorí potom mali týchto efébov na starosti. Jeden bol určený ako ich veliteľ, desať (po jednom z fýly) sa staralo o stravovanie. Prvý rok boli efébovia cvičení vo vojenstve, druhý rok potom vykonávali vojenskú službu. Počas tejto doby boli oslobodení od všetkých povinností. Po dvoch rokoch sa stali plnoprávnymi občanmi.²⁴ Tu je namieste otázka, koľko vlastne bolo takých plnoprávných občanov v oblasti Athén. Žiadne údaje o počte obyvateľov sa nám nezachovali, avšak máme údaje o občanoch schopných výkonu vojenskej služby. Athény mali v tejto dobe vojsko o sile 30000 – 50000 mužov.²⁵

Avšak zastávať úrad nebolo také jednoduché ani pre plnoprávných občanov. Mnohé tieto úrady boli totiž časovo náročné. Po zavedení platieb sa okrem toho ukázala aj druhá strana tejto reformy. Mnohí občania si radšej zarábali na úradoch, ako by mali

²² MENGHI, Martino. Encyklopédia starovekého Grécka. Bratislava: Perfekt, 2003, s. 195.

²³ BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989, s. 17.

²⁴ ARISTOTELES: Constitutio Athenae, 42.

²⁵ BLEICKEN, ref. 5, s. 99.

pracovať v poľnohospodárstve alebo remeslách. Platby za zasadanie v úradoch boli nasledujúce: bežné zasadanie snemu 1 drachma (1 drachma = 6 obolov, ale platby za zasadanie snemu sa zaviedli až po skončení peloponézskej vojny), hlavné zasadanie 9 obolov, sudcovia 3 oboly, rada 5 obolov, prytanovia 6 obolov (1 obolos na stravu, pretože museli byť v úrade celý deň), archonti 4 oboly. Len pre porovnanie, 3 oboly boli mzda, ktorú si za rovnaký čas, ako trvalo zasadanie súdu mohol zarobiť robotník či drobný remeselník (teda za deň, bolo to akési životné minimum).²⁶ Niektoré funkcie však ostali nepopulárne aj po zavedení odmien. Zasadanie rady si vyžadovalo napríklad mnoho povinností, za čo však bol ponúknutý pomerne nízky plat.

Takisto niektoré úrady boli volené a iné žrebované. Dá sa povedať, že väčšina úradov bola žrebovaná, a to na tak krátke obdobie (zväčša na jeden rok), aby sa vystriedali všetci občania. Úrady obsadzované žrebovaním nebolo možné väčšinou zastávať viac ako raz (výnimku tvorila napríklad rada 500, kde bolo možné zasadať dvakrát). Volené boli úrady pokladníkov vojenskej i divadelnej pokladne, dozorcú nad studňami a všetky vojenské úrady. Tie považovali Athénčania za príliš dôležité pre obsadzovanie žrebom. Najvýznamnejšou z nich bol zbor desiatich stratégov – najvyšších veliteľov armády. Tí však, kvôli významu svojej funkcie a možnosti jej opakovaného zastávania, získavali aj politický vplyv.²⁷ Stratég preto nebol iba poľným veliteľom, ale bol aj politickým prominentom.²⁸

Najdôležitejším obsadzovaným úradom bola rada 500 (búlé). Vykonávala rozhodnutia snemu a dozor nad úradníkmi aj ich výber. Zvolávala snem a predkladala mu návrhy a žaloby vo verejnom záujme dávala na prerokovanie súdu. Rada sa schádzala každodenne okrem dní voľna, organizačné veci ale väčšinou riešili prytanovia (čo sa má prerokovať, kde sa má zasadať...). Rada bola vybraná žrebom po päťdesiat z každej fýly. Potom členovia fýly ťahali žreb o to, v akom poradí mali zastávať prytanu. Na prvé štyri fýly pripadalo tridsaťšesť dní úradovania, na ďalších šesť tridsaťpäť dní. Povinnosťou prytanov bolo zvolať snem štyrikrát za svoje funkčné obdobie a predložiť mu program na schválenie, aby ho snem mohol ešte v prípade potreby pozmeniť.²⁹ Z týchto zasadaní bolo jedno hlavné, kde sa preberala bezpečnosť obce, zásoby obilia a hodnotila sa činnosť úradníkov. Na druhom zasadaní sa podávali žiadosti. Ostané

²⁶ BOUZEK, ONDŘEJOVÁ, ref. 23, s. 17.

²⁷ Z formálneho hľadiska bol úrad stratéga jedným z posledných oligarchických prvkov v Athénach. OSBORNE, ref. 17, s. 74.

²⁸ GRANT, Michael. Klasické Grécko. Bratislava: Slovart, 2008, s. 90.

²⁹ OSBORNE, ref. 17, s. 72.

zasadania boli bežné, obyčajne sa prebralo po troch záležitostiach náboženských, svetských a troch týkajúcich sa hlásateľov a vyslancov. V šiestej prytanii³⁰ sa dávalo hlasovať o potrebe ostrakizmu a sťažnostiach na metoikov (teda cudzincov bez občianstva, ale nie otrokov).³¹ Ak sa v črepinovom súde väčšina uzniesla na tom, že niektorý občan má byť vypovedaný, aby neohrozil demokraciu, zišiel sa snem znovu o šesť mesiacov a hlasovaním pomocou črepov s menami dal vedieť, kto to bol. Kto mal najviac hlasov, bol vypovedaný z Athén na desať rokov, ale bez zabavenia majetku, čo udržalo vernosť vypovedaných obci.³²

*„Ludové zhromaždenie nie je v Athénach iba jednou z niekoľkých dôležitých inštitúcií, ako to bolo v Ríme. Ako celok všetkých politicky plnoprávných Athénčanov je totožné s athénskym štátom. Ludové zhromaždenie však nezastupuje iba štát či obec, predstavuje zároveň politické usporiadanie obce – je teda totožné s demokraciou.“*³³ Na ľudovom sneme sa mohli zúčastňovať všetci občania, ale uznášaniaschopné bolo už pri počte 6000. Mnoho občanov sa totiž nemohlo dostaviť kvôli prácam na poli, alebo kvôli vzdialenosti od mesta.³⁴ Niekedy bol problém zohnať 6000 účastníkov, preto otroci naťahovali povrazy potrebné rumelkou smerom ku konaniu snemu tak, aby každý, kto nepôjde do snemu mal červené pruhy na šatách. Program snemu bol aj z tohto dôvodu oznámený 4 dni dopredu.³⁵

Ak došlo medzi občanmi k sporu, žaloby preberal zbor tridsiatich (po troch z každej fýly). Spory do desať drachiem mohli riešiť sami, nad desať drachiem ich predávali diatétom (mužom starším ako 60 rokov – kto sa ako šesťdesiatročný nestane diatétom z oprávnených dôvodov, stratil občianske práva). Tí sa pokúsili dosiahnuť zmier. Ak boli strany s akýmkoľvek rozhodnutím nespokojné, mohli sa obrátiť na súd. Ako sudcovia bolo každoročne zvolených 6000 občanov starších ako tridsať rokov bez dlhov. Tí sa potom rozdelili do porôt. Súdy do 1000 drachiem riešia 201 členné poroty, nad 1000 drachiem 401 členné³⁶, verejné žaloby posudzovali 501 členné poroty. V obzvlášť závažných prípadoch sa dokonca mohli spojiť dve až tri 501 členné poroty. Žalobcovia boli poškodení, obe strany si mohli priviesť svedkov. Dobu reči žalobcov aj

³⁰ Bolo to na jar, athénsky rok začína v júli. BOUZEK, ONDŘEJOVÁ, ref. 23, s. 139.

³¹ ARISTOTELES: Constitucio Athenae, 43.

³² ZAMAROVSKÝ, ref. 6, s. 200.

³³ BLEICKEN, ref. 5, s. 191.

³⁴ BLEICKEN, ref. 5, s. 192.

³⁵ BOUZEK, ONDŘEJOVÁ, ref. 23, s. 19.

³⁶ ARISTOTELES: Constitucio Athenae, 53.

obvinených určovali vodné hodiny.³⁷ Hlasovalo sa pomocou bronzových krúžkov s trubičkou uprostred. Na jednom krúžku bola trubička dutá, na druhom plná a každý patrilo jednej strane (duté pre obvinených, plné pre obžalovaných). Hlasovalo sa vhadením krúžku do bronzovej amfory, ktorá mala otvor práve pre jeden krúžok. Nepotrebný druhý krúžok sa vhodil do drevenej amfory. Po uznaní viny sa niekedy ešte hlasovalo o výške trestu. Nie všetky procesy však súdili porotné súdy. Hrdelné zločiny súdil naďalej areopag, ktorý sa skladal z bývalých archontov. Tým ostali iba niektoré náboženské a súdne funkcie: archón bazileos súdil náboženské spory, archón polemarchos rozhodoval vo veciach týkajúcich sa metoikov.³⁸

Aby sme si to zrekapitulovali, medzi hlavné črty athénskej demokracie patrilo: Žrebovanie do väčšiny úradov, aby sa vylúčili silné osobnosti, ktoré mohli ohroziť demokraciu. Obmedzené funkčné obdobie, väčšinou na jeden rok. Zakázanie opätovného zastávania mnohých úradov, aby sa vylúčil kontinuálny vplyv na nejakú oblasť. Skladanie účtov z úradníckej činnosti, pred kladným zložením týchto účtov nebolo možné zastávať iný úrad. Kolegiálny princíp obsadzovania väčšiny úradov kvôli vzájomnej kontrole. Odmeňovanie za niektoré činnosti, aby bol umožnený prístup do úradov aj nemajetným. Priame rozhodovanie, nie prostredníctvom zástupcov, ale vlastným hlasovaním. Taktiež je snaha o to, aby každý občan mohol zastávať a aj zastával akýsi úrad. Ak by sme to zhrnuli, prevládala snaha o obmedzenie moci jednotlivca a zvyšovanie zodpovednosti voči ľudu.³⁹

1.3 Občan ako Homo politicus vo vrcholnom období republikánskeho Ríma

Rímska republika: tento názov vznikol zo slov res publica – vec verejná, vec všetkých plnoprávných občanov.⁴⁰ Avšak to, že boli všetci v republike zainteresovaní neznamená, že všetci mohli rovnakou mierou rozhodovať o jej smerovaní. Je to forma vlády, ktorá je označovaná za tzv. zastupiteľskú demokraciu. Rozhodnutia nerobil priamo ľud, ale jeho volení zástupcovia. Voľba prebiehala priamo hlasovaním na ľudových zhromaždeniach, ktorých sa zúčastňovali všetci občania mužského pohlavia. V období vrcholu rímskej republiky, teda asi v čase druhej púnskej vojny (218 – 201 pr. n. l.) už mohli voliť a byť volení viac menej všetci plnoprávny občania, avšak niektoré

³⁷ ARISTOTELES: Constitutio Athenae, 67.

³⁸ ARISTOTELES: Constitutio Athenae, 57- 58.

³⁹ OSBORNE, ref. 17, s. 73.

⁴⁰ REBENICH, Stefan. 101 najdôležitejších otázek – Antika. Veslké Bílovce: TeMi, 2008, s. 21.

úradu ešte stále podliehali majetkovému cenzu. Úradná moc mala obmedzenia, ktoré boli potrebné, aby sa zabránilo absolútnej moci úradníkov. Bolo to hlavne obmedzenie časového trvania úradov, kolegiálnosť – každý úrad bol zastávaný dvomi a viac úradníkmi, aby sa navzájom kontrolovali (okrem diktátora) a zákaz kumulácie – teda nikto nesmel mať viac úradov naraz ani ich zastávať tesne po sebe.⁴¹

Počiatkové vývojové štádiá sú takmer totožné – kráľ, či lepšie povedané náčelník bol spočiatku neobmedzený vládca, postupom času prenechával právomoci svojej družine, z ktorej sa vyvinula aristokracia v zápase, ktorý už bol popísaný v predchádzajúcej kapitole. Už tu však narážame na prvý rozdiel. Kým Athény boli spojené rovnomerne, teda obyvatelia Attiki, okrem otrokov sa stali rovnými občanmi (hoci väčšinu moci mala aristokracia), v Ríme došlo k vytvoreniu dvoch kvalitatívne rôznorodých skupín – patricijov a plebejcov, pričom plné práva mali iba patricijovia. Ako k tomu došlo, to je dodnes predmetom mnohých diskusií. Väčšina historikov sa domnieva, že sa to stalo vojenskou cestou, teda priamym podrobením iného kmeňa či časti obyvateľstva, avšak nevedia presne pomenovať, kto si podrobil koho. Niektorí hovoria o podrobení okolitých kmeňov Rimanmi, iný naopak o podrobení Rimanov okolitými kmeňmi a ešte ďalší o podrobení Latinov Sabinmi. Iba niekoľkí sa domnievajú, že tieto dve skupiny vznikli prirodzenou cestou, teda oddaľovaním majetkových pomerov medzi bohatými a chudobnými.⁴²

Rímsky národ bol na začiatku kráľovského obdobia usporiadaný v starom rodovom zriadení. Tvorili ho iba patricijovia združený do rodov – gens, bolo ich spočiatku 300. Vždy 10 rodov tvorilo kúriu a 10 kúrií kmeň – tribuis. Na čele rodov stáli starší, principes, ktorí boli aspoň spočiatku volení.⁴³ V Ríme vraj vládlo sedem kráľov. Prvým z nich bol Romulus, ktorému je okrem rozdelenia obyvateľov na patricijov a plebejcov pripisovaný aj vzťah patróna a klienta. *„Podľa antických autorov brali jednotliví členovia rímskych rodov pod ochranu rôzne chudobné a prosté osoby, aby im vysvetľovali právo, ktoré tieto osoby nepoznali, a starali sa o ne,...a vybavovali im všetko, čo vybavujú otcovia dieťaťu.“*⁴⁴

Postupom času sa ale tlak plebejcov na patricijov začal zvyšovať. Okrem toho, že v Ríme nebolo toľko otrokov a plebejci vykonávali väčšinu roľníckych prác a ich úloha bola v tomto prípade nezastupiteľná, rovnako sa začal zvyšovať majetok niektorých

⁴¹ REBENICH, ref. 40, s. 21-22.

⁴² ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971, s. 53-54.

⁴³ ZAMAROVSKÝ, ref. 42, s. 52.

⁴⁴ ZAMAROVSKÝ, ref. 42, s. 52.

obchodníkov a remeselníkov z ich radov a čo bolo v antickom svete mimoriadne dôležité, vo vojsku mali takmer rovnocenné postavenie ako patricijovia, ktorý len navyše zastávali veliace pozície.⁴⁵ V starovekom svete sa mnohé politické práva odvíjali od služieb vo vojsku, pretože aj osobná sloboda štátu a jeho obyvateľov často závisela od víťazstva na bojisku. Preto bol v Athénach taký veľký úspech, keď chudobní obyvatelia slúžili vo vojsku ako veslári. Rovnako aj v Ríme, pri prvej secesii, plebejci zvolili nenásilný odpor a odmietnu konať vojenskú službu, opustili Rím a odišli na Svätú horu práve počas vyhlásenej vojny, čo im umožnilo získať práva. Tu by sa dokonca dala nájsť paralela k postupu vzbúrencov na Same.

Ešte predtým si toto uvedomil ďalší významný kráľ Servius Tullius a rozhodol sa reformovať správu. Ustanovil nové zhromaždenie ľudu – comitia centuriata a nahradil predchádzajúcu comitiu curiata. Staršie comitia curiata bolo zhromaždenie ľudu, či vlastne iba patricijov, skladajúce sa z 30 kúrií. Rozhodovala prostá väčšina. Každá kúria mala jeden hlas, poradie, v akom hlasovali sa žrebovalo. Aký bol hlas kúrie rozhodlo hlasovanie jej členov.⁴⁶

Vidiac postupné zmeny spoločenských pomerov, rozhodol sa Servius Tullius teda zaviesť nový snem – comitiu centuriatu. Sem mali prístup všetci občania bez rozlišovania na patricijov a plebejcov podľa toho, či slúžili vo vojsku alebo nie. Rovnako rozdelil obyvateľstvo na triedy podľa majetkového cenzu. Vzniklo päť tried – na dosiahnutie prvej bol potrebný majetok vo výške 100000 assov, na druhú 75000, tretiu 50000, štvrtú 25000 a poslednú piatu 11000 assov. Každá trieda stávala istý počet centúrií – vojenských jednotiek a podľa počtu centúrií mala pridelené hlasy. Prvá trieda stávala 98 centúrií, druhá, tretia a štvrtá po 20 centúrií, piata vzhľadom k svojej početnosti 30 centúrií a tí, čo nedosahovali majetkom ani piatu triedu stávali 5 centúrií pomocného vojska. Na víťazstvo v hlasovaní stačilo 97 hlasov, potom sa hlasovanie zastavilo, teda stačili hlasy prvej triedy, ak hlasovala spolu. Hlasovanie postupovalo podľa tried – najprv hlasovala prvá trieda, potom, ak sa nerozhodlo druhá, tretia, k čomu dochádzalo už málokedy, a tak ďalej podľa výšky majetku od najvyššej po najnižšiu.⁴⁷ Táto reforma, hoci naoko zvyšovala práva plebsu, vyhovovala bohatým,

⁴⁵ MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957, s. 133.

⁴⁶ KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek, Praha: Nakladatelství I. L. Kober, 1892, s. 70.

⁴⁷ TITUS LIVIUS, Ab urbe condita, I, 43.

nemohla teda plebejcov dostatočne uspokojiť. Túto reformu môžeme čiastočne stotožniť s timokraciou v Athénach.⁴⁸

Úrady na konci kráľovstva boli nasledovné: na vrchole bol kráľ, ktorý však nebol absolútnym vládcom, ale iba vojvodcom, najvyšším kňazom a predsedom niektorých súdov. Aspoň na začiatku kráľovstva boli králi dvaja – došlo k tomu po spojení Rimanov a Sabinov. Jeden kráľ bol rímsky a druhý sabinský a vládli spoločne. Možno práve tu vznikla neskoršia tradícia duplicity úradov, ktorá začala vymenovaním dvoch náhradných vládcov po odchode kráľov – konzulov. Táto tradícia ale nemusela mať s tým mnoho spoločné, taktiež sa môže jednať o istú nedôveru aristokracie k sebe navzájom a o zlé skúsenosti s vládou posledného kráľa, teda o istú vzájomnú kontrolu, aby nikto nezískal znovu neobmedzenú moc. Senát bol akási rada starších obsadzovaná patricijmi, mal najvyššiu kontrolnú funkciu, rovnako musel odsúhlasiť všetky uznesenia ľudového zhromaždenia, ak sa mali stať zákonmi.

Toto nové zriadenie malo zachované prvky vojenskej monarchie. Vývoj sa však na tomto stupni spoločnosti v Ríme nezastavil, ale pokračoval ďalej. Prišlo nevyhnutné víťazstvo aristokracie nad kráľmi, ktorý boli vyhnaní roku 510 pr. n. l. a nahradení aristokratickým systémom úradníkov – hlavne na čele s dvomi už spomínanými konzulmi. Postupne si aristokracia vytvorila systém úradov, v ktorých sa mohla uplatniť a ďalší zápas o privilégiá sa preniesol na pole patricijov a plebejcov. Bol v znamení postupných ústupkov voči plebejcom, počas prvej secesie si vymohli úrad tribúnov s veľkými právomocami, ktorý slúžil na ochranu ich práv. Rovnako dostávali možnosť uplatniť sa v čoraz vyšších úradoch a na koniec získalo na význame pôvodne iba plebejské zhromaždenie comitia tribunita a stáva sa hlavným zhromaždením rímskeho ľudu. Príznačné preň je, že sa v ňom nehlasovalo podľa majetkových tried. Tento proces bol zavŕšený až v dobe vrcholnej republiky (druhá púnka vojna 218 – 201 pr. n. l.).

Dotvorené úrady vyzerali nasledovne: Ľudové zhromaždenia sa delili na comitia curiata, comitia centuriata a comitia tributa. Comitia curiata stratila svoj význam zo začiatku kráľovstva a po reforme Servia Tullia riešila v podstate len záležitosti rodinného práva a udeľovanie impéria (najvyššia vojenská a civilná moc spolu s niektorými náboženskými funkciami), comitia centuriata bola hlavne vojenská organizácia ľudu, zvolávajú ju úradníci s impériom, najčastejšie konzuli, pomocou písomného vojenského nariadenia oznámeného 17 – 30 dní dopredu. Rozhodovala

⁴⁸ Pretože bola vytvorená podľa gréckeho vzoru. ZAMAROVSKÝ, ref. 42, s. 54.

o veciach vojny a mieru, občania sa tam mohli odvolať v prípadoch, keď im hrozil trest smrti a volili sa tu najvyšší úradníci ako konzul, cenzor a praetor.⁴⁹ Hlasovalo sa podľa majetkových tried, občania boli zoradení do centúrií – stotín. Schádzala sa na Martovom poli. Comitia tributa bola pôvodne len plebejským snemom, neskôr bola snemom všetkých občanov, ktorý sa zoradia podľa 35 (4 mestských a 21 vidieckych⁵⁰) tribuí – kmeňov.⁵¹ Výhodou bolo, že sa nehlasovalo podľa majetku. Tento snem volil nižších úradníkov kvestorov a kurilských aedilov. Ešte stále pretrvávala aj jeho čisto plebejská forma concilium plebis, ktorá riešila len veci plebejcov a volila plebejských úradníkov – tribúnov ľudu a plebejských aedilov.⁵² Toto zhromaždenie sa schádzalo na Fóre, Capitole, či za mestom.

Funkcie aedilov boli v podstate odrazovým mostíkom k vyšším úradom, pretože poskytovali možnosť nakloniť si verejnosť usporadúvaním hier. Rovnako dohliadali aj nad poriadkom v meste a nad zásobovaním obilím. Praetor mal súdnu funkciu, prevzatá od konzulov. Praetor mal nižšie impérium – iba civilnú moc. Boli dvaja, jeden pre občanov a druhý pre cudzincov. Ďalším stupňom bol konzul, mal najvyššiu súdnu, civilnú aj vojenskú moc. Konzuli boli vždy dvaja. Vyššiu moc mal už iba diktátor, menovaný konzulom na návrh senátu na obdobie maximálne šesť mesiacov. Jeho moc bola neobmedzená, nemal ani kolegu.⁵³ Najsvätejším a najváženejším úradom bol však cenzor, volený každých päť rokov na osemnásť mesiacov. Zarad'oval občanov do majetkových tried a tvoril zoznam senátorov. Cenzori boli tiež dvaja.⁵⁴ Senátorov bolo 300, zoradených podľa úradov, ktoré v minulosti zastávali – najváženejší cenzor, potom konzul, praetor... Toto poradie odrážalo aj akúsi vžitú úradnícku kariéru – teda presný postup v hodnostiach. Postupovalo sa tak, že sa najprv zastával úrad kvestora, potom aedila (nepovinne), praetora, konzula a cenzora.⁵⁵

Senát bol pôvodne poradným zborom úradníkov, neskôr mal hlavnú správu financií, dozor nad pokojom a poriadkom, nad úradníkmi, súdmi, ale aj vplyv na voľby a zákonodarstvo, keďže vypracovával návrhy zákonov a aj ich schvaľoval. Akosi mimo tradičného systému úradov stál tribúni ľudu – v skutočnosti desať osôb, ktorí mali

⁴⁹ JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969, s. 38.

⁵⁰ Názory na to sa rôznia, Titus Livius uvádza 21, Dionysius 26, niektorí si myslia, že ich bolo 16 podľa patricijských rodov. MAŠKIN, ref. 45, s. 118

⁵¹ ZAMAROVSKÝ, ref. 42, s. 55.

⁵² ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012, s. 39.

⁵³ JANOVJAK – ŠPAŇÁR, ref. 49, s. 33.

⁵⁴ JANOVJAK – ŠPAŇÁR, ref. 49, s. 31.

⁵⁵ JANOVJAK – ŠPAŇÁR, ref. 49, s. 32.

brániť plebejcov pred svojvôľou patricijov. Mali právo zrušiť rozhodnutie akéhokoľvek úradníka – okrem diktátora a cenzora, dokonca aj senátu, boli nedotknuteľní a mohli poskytovať plebejcom azyl vo svojom dome, ich právomoci ale končili na hraniciach mesta.⁵⁶ Čo sa týkalo volieb, konali sa pol roka pred nástupom do úradu. Doba nástupu do úradov sa rôzne menila, až sa nakoniec ustálila na januárových Kalendách.⁵⁷ Konzuli, praetori a cenzori sa volili na comitia centuriata, kurilskí aedilovia a kvestori na comitia tributa a plebejskí aedilovia a tribúni ľudu na concilium plebis. Diktátora menoval konzul v prípade ohrozenia republiky (preto mal právomoci iba v Itálii).⁵⁸

Z doterajších údajov vyplýva, že všetky rímske úrady boli časovo obmedzené, väčšinou na rok (výnimku tvorili cenzori a diktátori), kolegiálne (keď viac ľudí zastávalo úrady s rovnakými právomocami a mali voči svojim rozhodnutiam právo veta) a volené.

1.4 Porovnanie systému demokracie v Athénach a republiky v Ríme

Ak začneme naše porovnávanie ešte v dobe kráľovstva v Ríme a hľadali by sme vzor v okolitom svete, nepochybne by ním neboli Athény. Táto forma mala omnoho bližšie k Sparte – zriadeniu, ktoré sa dáva ako príklad oligarchie (aj keď nie je čisto oligarchické, ale skôr zmiešané, je tak proklamované hlavne kvôli pozícii Sparty v peloponézskom spolku). A hoci tieto zriadenia nikdy nebudú totožné, dá sa nájsť prekvapivo dosť podobností.

Oligarchia – teda vláda malej, privilegovanej skupiny ľudí⁵⁹, mala v Sparte nasledovnú podobu: plnoprávny občania boli len Sparťania – muži nad 30 rokov, stretávali sa na sneme, ktorý predkladal návrhy rade starších – gerúzii. Gerúzia bolo zhromaždenie 28 starších – ich súhlas bol potrebný na schválenie zákonov. Výkonnú aj vojenskú moc mali v rukách dvaja králi volení na doživotie z dvoch šľachtických rodín. Kontroloval ich zbor piatich najvyšších sudcov – eforov.⁶⁰ Snem mal len obmedzenú moc – sú len náznaky toho, že by mohol prispieť do diskusie alebo navrhnúť zmenu uznesenia.⁶¹ „*Ideálna zodpovednosť voči ľudu známa z Athén zrejme chýba. Neexistuje žiadny náznak, že by zhromaždenie v Sparte niekedy malo právomoc či kontrolu nad*

⁵⁶ MAŠKIN, ref. 45, s. 158.

⁵⁷ KVAPIL, ref. 46, s. 130.

⁵⁸ KVAPIL, ref. 46, s. 130.

⁵⁹ RESCH, ref. 4, s. 113.

⁶⁰ MENGHI, ref. 22, s. 83.

⁶¹ OSBORNE, ref. 17, s. 75

úradníkmi alebo občanmi, ktorí boli stíhaní. Ani neexistovali žiadne ľudové súdy... Eforovia boli volení všetkými občanmi a boli teda demokratickými úradníkmi Sparty, a v dobe mieru mali oproti kráľom veľkú právomoc.“⁶² Králi a rada starších boli pozostatkami ešte z archaickej doby. Dvaja králi pochádzajúci z dvoch rodov boli v gréckych mestských štátoch istá anomália. Rozsah skutočnej moci kráľa asi značne závisel do jeho osobnej charizmy, vojenských schopností a vzťahu so spoluvládcom.⁶³ Čisto oligarchickým prvkom bola rada starších. Kým kráľ musel predkladať návrhy na schválenie snemu, rada sa nezodpovedala ničomu. 28 starších bolo v praxi doživotne vybraných z úzkeho okruhu rodín z vyššej vrstvy spartskej spoločnosti. Malá rada bola vybraná z niekoľko málo rodín a mala ohromné súdne právomoci.⁶⁴ Rovnako v Ríme vládli dvaja králi, snem – comitia curiata bolo zasadanie plnoprávných občanov, ktorí ale iba hlasovali o návrhoch. Podobne senát bol, rovnako ako gerúzia, značne samostatný orgán iba s málo obmedzeniami svojej moci.

Ako je vidieť na porovnaní úradov, dajú sa nájsť medzi týmito zriadeniami mnohé prepojenia. Čím je to dané? Osbourn píše že: „*Neustálym strachom zo vzbury poddaných heilótov v Messnii a Lakónii, ktoré tvorili hospodársky základ spartskej spoločnosti mohol mať na rozvoj Sparty omnoho väčší vplyv, než nasvedčujú naše dôkazy.*“⁶⁵ Ďalej dochádza k tomuto záveru: „*V Sparte vidíme nielen oligarchiu, ale aj systém, v ktorom majú vojenské funkcie občana, obsiahnuté v každom mestskom štáte, prednosť pred akýmkoľvek iným hľadiskom a riadia samotný rozvoj sociálnej štruktúry mestského štátu.*“⁶⁶

Rovnaký názor mali už starší historici na vývoj v Ríme: „*V Ríme nerozkvitá obchod a bezmála ani remeslá. Lúpenie predstavuje jediný prostriedok, ktorým sa jednotlivci obohacujú... Konzuli...usilovali sa v úradoch vyniknúť, aby ich volili do ďalších...vyzývali senát, aby navrhol ľudu vojnu... Senát bol už sám od seba naklonený vojnám a unavený ustavičnými ponosmi či požiadavkami ľudu, usiloval sa ho odvieť od nespokojnosti a zamestnať navonok... Ľud však prijímal vojnu ako príjemnú zvesť, pretože vhodným rozdelením koristi sa vždy našiel spôsob, ako mu dokázať jej užitočnosť.*“⁶⁷ V podobnom duchu píše aj ďalej: „*Konzuli mohli dosiahnuť poctu*

⁶² OSBORNE, ref. 17, s. 75-76.

⁶³ OSBORNE, ref. 17, s. 76.

⁶⁴ OSBORNE, ref. 17, s. 76.

⁶⁵ OSBORNE, ref. 17, s. 77.

⁶⁶ OSBORNE, ref. 17, s. 75.

⁶⁷ MONTESQUIEU, Charles de Secondat. O veľkosti a úpadku Rimanov. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, 2008, s. 7.

*slávneho triumfu len výbojmi alebo víťazstvom... Rím sa teda zmietať vo večných a neustálych vojnách, nuž národ, ktorý vedie nepretržitú vojnu a v ktorom sa boj stáva vládnym princípom...*⁶⁸ Písal už síce o dobe republiky, ale neustála vojna je príznačná aj pre roky kráľovské, kým sa Rímu nepodarilo podmaniť si všetkých svojich susedov a oslabiť vplyv Etruskov. Takže princíp vojny ako organizačného prvku bol silne prítomný v oboch typoch vlády, hoci v Sparte sa viedla častejšie proti vlastným obyvateľom. Ďalšie paralely sa dajú nájsť aj v zložení obyvateľstva. Okrem otrokov - heilótov (ktorých bolo v Sparte v časoch pred peloponézskou vojnou viac než v kráľovskom Ríme), bola prítomná ďalšia vrstva obyvateľov – perioikovia, ktorá sa vraj tiež skladala z podrobeného obyvateľstva, hoci ani tu historici nevedia presnejšie určiť ktorého. Táto vrstva nebola zotročená, no nemala ani plné občianske práva. Rovnako Sparta bol vnútrozemský mestský štát, ktorý nebudoval námornú moc až do peloponézskej vojny, ani Rím nemal silnejšie loďstvo do púnskych vojen. Príznačné je, že víťazstvo v týchto vojnách v oboch štátoch prinieslo značne búrlivé zmeny.

Podme už ale na porovnanie zriadení Athén za Perikla a vrcholu rímskej Republiky. Ak teda hľadáme medzi týmito systémami spojitosti a isté podobnosti, zistíme, že oba národy dávali priestor kolegalite v úradoch, zrejme pre zlé skúsenosti s vládou jednotlivcov či už počas obdobia tyranov v Athénach alebo kráľovstva v Ríme. Rovnakým spôsobom oba národy uprednostňovali dočasné funkcie, väčšinou s trvaním jeden rok. A asi z rovnakého dôvodu – nedôvere k jednotlivcom, ktorí by využili moc, aby sa povzniesli nad ostatných, čo v Athénach vadilo ľudu, ktorý by prišiel o slobodu a v Ríme aristokracii, ktorá by mala oproti jednotlivcovi obmedzenú moc – platil aj zákaz kumulácie funkcií. Nikto nemohol zastávať viac ako jeden úrad naraz.

Už tu ale narážame na niektoré rozdiely. Kým v Athénach nemohol občan zastávať rovnaký úrad dva razy za život s výnimkou rady 500, v Ríme to prekážkou nebolo. Podobne aj systém volieb v Ríme ustrnul vo fáze porovnateľnej s timokraciou v Athénach, kde boli funkcie dostupné fakticky len bohatým, čomu pomáhala, popri rozdelení na majetkové triedy, aj bezplatnosť funkcií. Funkcia úradníka nebola v Ríme služba štátu, ale česť. Athény sprístupnili skoro všetky funkcie občanom bez rozdielu, len na úrad stratéga a niektoré finančné úrady bol požadovaný istý majetok ako ručenie v prípade neúspechu. Majetok prestal byť prekážkou pre zastávanie úradov aj po zavedení platieb za isté úrady za Perikla. Systém úradov bol v Athénach nastavený tak,

⁶⁸ MONTESQUIEU, ref. 67, s. 8.

aby sa v nich vystriedal čo najväčší počet občanov, napríklad v rade 500, najvyššom athénskom výkonnom orgáne, sa ročne vystriedalo 1000 obyvateľov (500 členov, 500 náhradníkov), opakované členstvo bolo zriedkavé a pri pohľade na demografickú štruktúru Athén zistíme, že najmenej dve tretiny obyvateľov boli aspoň raz za život členmi rady.⁶⁹ V Ríme zastávali funkcie v podstate predstavitelia niektorých bohatších rodov.

Výber do funkcií prebiehal v Ríme voľbou, kým v Athénach väčšinou žrebovaním, voľbou boli obsadzované len niektoré funkcie ako napríklad stratég. Rím bola zastupiteľská forma vlády, namiesto občanov rozhodovali volení úradníci, v Athénach rozhodovali občania priamo na snemoch hlasovaním, dokonca mohli aj navrhovať zákony, oproti Rímu, kde ich len schvaľovali. Úradníci v Athénach boli viacnásobne preverovaní a mohli byť kedykoľvek braní na zodpovednosť za svoje činy, v Ríme nesmeli byť úradníci braní na zodpovednosť počas výkonu svojej funkcie. Boli braní na zodpovednosť až po jej skončení (okrem cenzorov, diktátora a tribúnov ľudu, ktorí nesmeli byť braní na zodpovednosť vôbec, čo by bolo v Athénach nepredstaviteľné).⁷⁰ Athény okrem toho zaviedli špeciálnu inštitúciu, ktorá mal zabrániť úradníkom prevziať moc – črepinový súd ostrakizmus.

Athénska demokracia sa snažila rozdeliť moc medzi čo najviac ľudí, rímska republika sústredovala moc do rúk jednotlivcov a udeľovala im rozsiahle právomoci ako impérium či právo veta jedného úradníka – tribúna ľudu, proti akémukoľvek rozhodnutiu úradov. Väčšiu obdobu by sme našli, ak by sme porovnávali athénske vojenské úrady s rímskymi, ktoré mali beztak dosť vojenský charakter – napríklad comitia centuriata, imperium – moc nad vojskom, úrad diktátora. Zrejme je to dôsledok nepokojného vývinu republiky a preto aj jej príklonom k armádnemu zriadeniu.

⁶⁹ REBENICH, ref. 40, s. 19.

⁷⁰ JANOVJAK – ŠPAŇÁR, ref. 49, s. 28.

2. Praktická časť

2.1 Manuál pre používateľov

Projekt vyučovacej hodiny pozostáva z 24 snímok v programe Microsoft Powerpoint, ku ktorým je pridaný sprievodný text uvedený v praktickej časti. Učiteľ môže zároveň pri jednotlivých snímkach čerpať aj z informácií uvedených v teoretickej časti, ak považuje za potrebné doplniť základný text. Výber informácií, ako aj možné zostručenie prezentácie kvôli krátkosti času je plne na vyučujúcom. Prezentácia sama je ďalej rozdelená na dve časti – prvá sa zaoberá demokraciou v antických Athénach a druhá republikou antického Ríma. Ďalej sú snímky rozčlenené podľa politických úradov či dôležitých procesov. Popísané sú kvôli úplnosti všetky najdôležitejšie, ak teda učiteľ chce niečo vyradiť, stačí zmazať príslušnú snímku. Každá táto časť zaberá približne 30 minút, čo necháva vyučujúcemu dostatočný priestor nielen na organizačné záležitosti, ale aj na prípadnú diskusiu či odozvu na záver. V druhej časti sa ráta aj s pripojenou konfrontáciou oboch zriadení, ktoré by vyučujúci mal nechať na žiakov, avšak pre jeho potrebu je uvedená v teoretickej časti vo vlastnej kapitole.

Prezentáciu samotnú zvládne aj začiatočník, ktorý nikdy nepracoval s programom Microsoft Powerpoint, stačí ak sa bude držať jednoduchých pokynov. Po otvorení súboru s prezentáciou ju spustíme stlačením tlačidla F5. Ďalšia snímka, poprípade ďalší text, sa zobrazí po každom stlačení ľavého tlačidla myši. Na predchádzajúcu snímku sa v prípade potreby dostanete tlačidlom šípka vľavo na klávesnici. Prezentácia sa dá prerušiť stlačením Esc, potom ju však musíme spustiť stlačením F5 úplne odznova. Samotné snímky nasledujú v rade za sebou, takže nie je potrebná žiadna ďalšia manipulácia.

Sprievodný text k snímkam je upravený z pohľadu občana starovekých Athén a Ríma, vychádza ale z odbornej literatúry, ktorá je uvedená v praktickej časti k jednotlivým snímkam, učiteľ teda môže výklad ľubovoľne doplniť. Obrázky použité v prezentácii sú uvedené v zozname ilustrácií v časti za obsahom.

2.2 Cesta politikou antických Athén

Obrázok číslo: 1.

Skôr, ako začneme cestu úradmi starovekých Athén, je potrebné trochu si priblížiť občana a jeho občianske práva. Plnohodnotným občanom bol len plnoletý muž, ktorého obaja rodičia boli občanmi Athén. Ženy, otroci a cudzinci plné práva nemali. Hlavným právom bolo právo vlastniť pôdu. Ďalej mal občan právo na ochranu života a majetku, právo zúčastňovať sa ľudových zhromaždení, voliť úradníkov, či byť ako úradník volený, právo zúčastňovať sa na štátnom kulte a na slávnostiach s ním spojených, právo byť pochovaný na rodinnom pohrebisku a dediť majetok.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénska demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.2.1 Model občana

Model občana

- *Plnoletý občan, obaja rodičia z Athén.*
- *Vykonal dvojročnú vojenskú službu.*
- *Dostatočné finančné zabezpečenie, pochádza z mesta.*

Obrázok číslo: 2.

Modelový občan musí splňať niekoľko podmienok:

- musí mať oboch rodičov z Athén
- musí podstúpiť obrad dospelosti a povinnú dvojročnú vojenskú službu
- pre lepší doklad rozmanitosti občianskych práv by to nemal byť aristokrat, na druhej strane potrebuje dostatočné finančné zabezpečenie, aby sa mohol venovať politickej činnosti, vhodným je napríklad syn obchodníka
- mal by pochádzať z mesta, aby sa nemusel zúčastňovať nutných prác na vidieku ani dozoru nad nimi
- meno každého athénskeho občana sa skladá z 3 častí: vlastné meno, meno otca a názov dému, z ktorého pochádza, napr. Kimón syn Demothéna z dému Melité
- náš občan začína cestu po vykonaní vojenskej služby, budeme ju sledovať v priebehu rokov až po dosiahnutie miesta vypovedanie

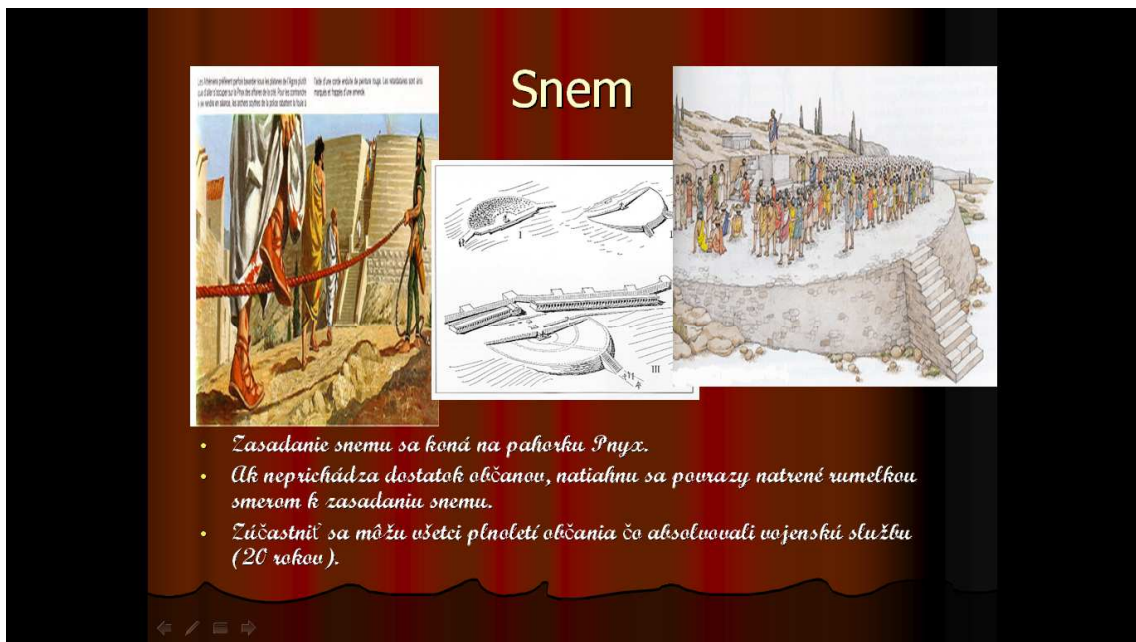
Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénska demokracia. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.2.2 Snem

Obrázok číslo: 3.

Volám sa Kimón syn Demothéna z dému Melité, práve som skončil vojenskú službu v pohraničných pevnostiach. Hoci mám právo zúčastňovať sa snemu už od plnoletosti, dvojročná služba na hraniciach ma odviedla z mesta. Teraz mám teda 20 rokov a prichádzam sa zúčastniť svojho prvého snemu. Zasadanie má začať na úsvite na pahorku Pnyx a tak tu stojím medzi prvými. Účasť nie je povinná, ale aj tak som čakal, že sa tu zhromaždí obrovské množstvo občanov, aby rozhodli o budúcnosti obce. Schádzajú sa ale len pomaly, prichádzajú popri povrazoch natretých rumelkou. Teraz už chápem ich význam, rovnako aj význam uznášaniaschopnosti snemu od 6000 občanov. Tiež budem raz taký? Aj ja sa raz budem radšej potulovať po meste či odpočívať doma, ako by som si plnil svoje povinnosti? Ale už sa konečne zišlo dostatok občanov. Tri hodiny po oficiálnom začiatku. Téma bola vyhlásená už 4 dni dopredu. Dnes sa bude rokovať o zásobovaní Athén obilím. Po rituálnom obetovaní vztýčili vlajku a snem začal.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénska demokracia. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

MENGHI, Martino. Encyklopédia starovekého Grécka. Bratislava: Perfekt, 2003.

SERGEJEV, Vladimir Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

2.2.3 Súdny

Obrázok číslo: 4.

Na začiatku úradného roku sa rovnako ako iné úrady volia aj sudcovia, teda ak bol počet uchádzačov väčší ako 6000. Žrebovalo sa tradičným spôsobom – do amfory sa vložilo toľko bôbov, koľko bolo uchádzačov a toľko bielych, koľko bolo voľných miest. Ostatné boli čierne. Kto vylosoval biely, stal sa sudcom. Potom sme sa my, vylosovaní, presunuli na pahorok Ardétos, ktorý sa nachádzal za hradbami mesta a zložili sme prísahu sudcov – budeme súdiť v súlade so zákonmi a uzneseniami ľudu a bez zaujatosti. Za každé zasadanie na súde nám patrí plat vo výške 3 obolov, čo sa rovná dennej mzde roľníka či remeselníka. Všimol som si, že tieto diety prilákali hlavne chudobných veslárov a starcov. Nás 6000 potom rozdelili na agore podľa fýl do desiatich súdnych dvorov pod vedením 9 archontov a pisára thesmothétov. Náš súdny dvor dostal pridelené písmeno beta a bude pridelený archontovi bazileovi. Budeme s ním spolupracovať po celý rok. Keďže je v našom oddelení 600 sudcov a až na výnimočné prípady si spory vyžadujú len 501 sudcov alebo menej pri súkromných sporoch, každý deň podstúpime žrebovanie na agore.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

GRANT, Michael. Klasické Grécko. Bratislava: Slovart, 2008.

MENGHI, Martino. Encyklopédia starovekého Grécka. Bratislava: Perfekt, 2003.

OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

2.2.4 Začiatok úradníckej kariéry

Obrázok číslo: 5.

Ďalšie úrady som mohol zastávať až ako tridsaťročný. Bola to hranica, ktorá oddeľovala horlivosť mladosti od skúseností zrelého veku. V tomto období som si začínal uvedomovať tlak okolia, najprv u mojich známych, ktorí sa ma neustále pýtali, kedy chcem zastávať úrad. Hrozilo mi dokonca, že ma navrhnú bez môjho vedomia a schvália. Potom budem musieť zastávať úrad, do ktorého ma navrhnú, alebo doložiť dôkazmi, prečo to nie je možné. Rozhodol som sa preto presadiť v našom déme a zastávať úrad démarcha. Ako všetky úrady, aj tento sa žrebuje v jednom dni na konci úradného roku. Tak sme sa teda zhromaždili v Théseovej svätyni v juhovýchodnej časti agory. Tu sme pod vedením thesmothétov opäť ťahali z nádoby bôby. Vždy sa

vyžrebovali aj náhradníci, ktorých malo byť toľko, čo kandidátov, to sa ale nedodržiavalo vždy, najmä keď sa nepodarilo nájsť dostatok kandidátov. Kandidáti boli väčšinou zoradený podľa fýl, ale úrad démarcha sa losuje podľa dému.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénska demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

2.2.5 Previerky občanov pred nástupom do úradu

Previerky občanov pred nástupom do úradu

- *Previerky – konajú thesmothéti.*
- *Preveruje sa hlavne občianstvo a účasť na kultoch Apollóna Patróna a Dia Herkeia a vojenská služba.*

Obrázok číslo: 6.

Predstúpil som teda pred porotný súd, ktorý mal preveriť, či mám právo zastávať úrad. Tieto previerky sa konajú pred každým obsadením úradu. Mám obavy, pretože ak neprejdem touto previerkou, bude ohrozená moja vážnosť v obci aj rodinný podnik. Postavil som sa pred súd a jeden z thesmothétov sa ma začal pýtať, či moji predkovia zo strany otca aj matky boli po tri pokolenia athénskymi občanmi a z ktorého boli dému. Či dodržiujem kult bohov Apollóna Patróna a Dia Herkeia a kde sú tieto svätyne. Ďalej sa pýtajú, kde mám hroby predkov, či sa dobre starám o rodičov, či platím dane a či som si splnil svoju vojenskú službu. Potom ma vyzve, aby som doložil svoju výpoveď svedkami.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

ZUBACKÁ, Ida. Kapitoly z dejín antického Grécka. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006.

2.2.6 Prijatie do úradu

Prijatie do úradu

- *Po skončení previerok hlasovanie, jeden sudca odovzdáva hlas za všetkých.*
- *Ak dopadlo dobre nasledujú prísahy, prvá pri obetnom kameni, druhá na Akropole.*

Obrázok číslo: 7.

Po výpovediach mojich svedkov sa jeden z thesmothétov spýtal, či chce niekto voči mne vyniesť žalobu. Ak by sa niekto prihlásil, znamenalo by to prednášať žalobu a obhajobu ako u súdu. Nikto však nevystúpil, takže mohol jeden sudca za všetkých odovzdať svoj hlas. Dopadlo to pre mňa dobre, odobral som sa teda spolu s ďalšími budúcimi úradníkmi k obetnému kameňu, vystúpil som naň a prisahal som, že budem úradowať spravodlivo a podľa zákona, nebudem prijímať úplatky z funkcie môjho úradu a ak aj niečo prijmem, postavím ako ospravedlnenie sochu zo zlata. Potom sme sa odobrali na Akropolu a zložili sme tam túto prísahu ešte raz. Až potom som sa konečne mohol na začiatku úradného roku ujať funkcie démarcha.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

2.2.7 Skladanie účtov z úradníckej činnosti

Skladanie účtov z úradníckej činnosti

The image contains two parts. On the left, there are four circular bronze tokens arranged in a 2x2 grid. The top-left token has a hole in the center, while the others are solid. On the right, there is a painting depicting a public trial or assembly in a classical setting with columns and a crowd of people.

- *Koná sa mesiac po skončení úradného roku.*
- *Kým neskončilo, nesmel nikto zastávať iný úrad.*
- *Malo dve kolá: - preverovanie nakladania s financiami pred súdom
- iné sťažnosti.*
- *Hlasuje sa kotúčmi s otvorom (vinný) a bez otvorom (nevinný).*

Obrázok číslo: 8.

Po roku vykonávania úradu mesiac po skončení úradného roku sa skladajú účty z úradníckej činnosti. Kým nebolo toto preverovanie skončené, nesmel nikto prevziať iný úrad, odcestovať do cudziny, voľne nakladať s majetkom, ani prijať poctu. Toto preverovanie má dve kolá. Najprv osobitný úradníci preskúmajú moje nakladanie s peniazmi a prednesú svoje závery pred 501 členným súdom. Druhá časť sa nekonala vždy. Úradníci 10-člennej komisie rady po skončení prvého kola previerok po tri dni prijímajú na trhu akékoľvek sťažnosti od občanov a ak ich posúdia ako závažné, postúpia ich súdu, kde sa o nich rokuje ako pri bežnom pojednávaní. Každý obvinený sa obhajuje sám, po skončení procesu, prednesení rečí a privedení svedkov sudcovia hlasujú o vine, niekedy potom ešte o treste, ak nie je dopredu určený. Hlasuje sa pomocou bronzových kotúčov. Kotúč s otvorom znamenal vinný, bez otvoru nevinný. Sudca vhodí jeden z kotúčov do urny na platné hlasy, nepotrebný potom vloží do urny na neplatné hlasy. Rozhodovala väčšina, ak predsa bola rovnosť hlasov, znamenala rozsudok nevinný.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

ZUBACKÁ, Ida. Kapitoly z dejín antického Grécka. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006.

2.2.8 Rada 500

Rada 500

- Rada 500 – žrebovanie podľa démov.
- Možnosť zastávať úrad dvakrát.
- 50 členný užší výbor rady.
- Úraduje desatinu roku, žrebovaný na konci predchádzajúcej prytaneie.
- Každý deň žrebuje spomedzi seba predsedu – najvyššieho muža štátu.

Epistatés (predsedal rade a prytanii, každodenne sa striedal)

50 – úradujúca prytaneia (36 alebo 35 dní)

Rada 500, rozdelená na desať prytanii.

Obrázok číslo: 9.

Po úspešnom zastávaní prvého miestneho úradu som sa rozhodol stať sa jedným z najvyšších úradníkov – rady 500. Toto bol jeden z mála úradov, kde sa kandidáti žrebovali podľa démov, nie fýl, preto mi prišlo vhod, že náš démos tento rok hľadal kandidátov ťažšie a predstavitelia dému naliehali na občanov, aby kandidovali. Bez toho by som si asi s tak málo politickými skúsenosťami netrúfol na takú významnú funkciu. Je však pravda, že zasadanie v rade bolo veľmi náročné na čas aj povinnosti, a preto nebolo vždy ľahké obsadiť 500 miest, nehovoriac o náhradníkoch. Z tohto dôvodu bolo možné zastávať tento úrad aj viac krát. Po tom, čo ma vylosovali, preverila moju kandidatúru dosluhujúca rada. Zložil som prísahu a rada bola rozdelená na 10 častí po 50 členoch podľa fýl. Každá časť úradovala desatinu roku. Tieto užšie výbory sa nazývali prytaneie. Poradie, v ktorom nastupovali do úradu sa vždy losovalo na konci predchádzajúcej prytaneie. Úradujeme v Bouleuteriu. Naša prytaneia prišla na rad ako druhá. Pri každom západe slnka počas nášho úradovania žrebuje spomedzi seba

predsedu – najvyššieho muža štátu (epistatés), ktorý predsedá aj snemu. Túto funkciu môže každý zastávať len jen raz za život. Keďže nás bolo 50, úradovali sme 37 dní a najprv sa vyradili kandidáti, ktorí boli v rade druhýkrát a zastávali už raz túto funkciu, ostalo nás len 41. To znamenalo, že bola veľmi veľká šanca na zvolenie. Mne samému sa to podarilo.

Doporučená literatúra:

BARTONĚK, Antonín. Světem starých Řeků. Praha: Orbis, 1977.

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

MENGHI, Martino. Encyklopédia starovekého Grécka. Bratislava: Perfekt, 2003.

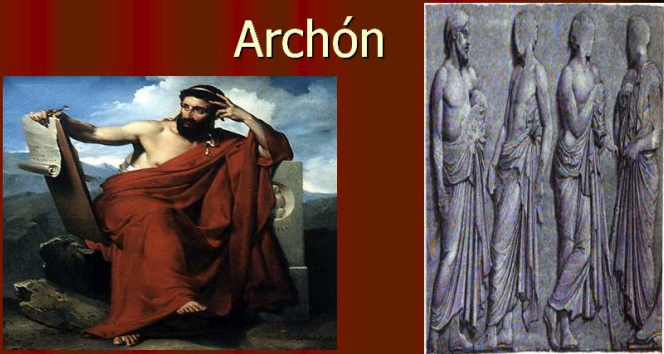
OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

2.2.9 Archón

Archón

- *Je to volený úrad.*
- *Volí sa aj z tretej majetkovej triedy.*
- *Pa voľbe nasleduje žrebovanie.*

Obrázok číslo: 10.

Hoci titul archóna prišiel o svoj pôvodný význam, stále sa teší nesmiernej vážnosti. Kvôli zásade rovnosti bolo možné voliť archóna aj z tretej majetkovej triedy. Archontov bolo viac druhov, archont eponýmos, bazileos, polemarchos a thesmotheti. Ja som sa

rozhodol kandidovať za archóna eponýma. Nemôže snád' ani byť občanovi udelená väčšia pocta, ako keď bude jeho meno už naveky niesť rok jeho úradu. Bude to aj môj prvý úrad, do ktorého budem volený. V siedmej prytanii podáva rada návrh na voľbu úradníkov do ľudového zhromaždenia, ktoré hlasuje o kandidátoch. Ako archonti sme boli vyberaní spolu s niektorými ďalšími úradníkmi. Moja práca v rade bola známa, preto za mňa hlasovala väčšina prítomných. Postúpil som do druhého kola, kde sa zo zvolených archontov žrebujú kandidáti. Je to tradícia pochádzajúca zo slávnych čias archontov, keď boli najvýznamnejší úradníci v štáte a úrady boli volené. Kvôli tradícii táto voľba ostala, ale aby sa zachovali demokratické zásady, zaviedlo sa aj žrebovanie. Po mojom vyžrebovaní som musel prejsť previerkami radou aj u súdu, až som konečne mohol nastúpiť ako archón.

Doporučená literatúra:

BARTONĚK, Antonín. Světem starých Řeků. Praha: Orbis, 1977.

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

2.2.10 Areopag

Areopag

- *Areopag – rada lújvalých úradníkov.*
- *Miesto zasadania – Areou pahorok.*
- *Oklieštená právomoc – iba niektoré súdne a náboženské právomoci.*

Obrázok číslo: 11.

Ako bývalý archont som po zložení účtov zo svojej činnosti získal právo zasadať v rade bývalých archontov zasadajúcich na Áreovom pahorku, ktorý slúžili ako hopliti vo vojsku. Kandidáti sú vybraní žrebom spomedzi uchádzačov vyhovujúcich týmto podmienkam. Táto rada sa teší veľkej vážnosti a ešte nedávno sústredovala moc aristokracie, hoci v tejto dobe jej zostali iba náboženské a súdne právomoci.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénska demokracia. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

2.2.11 Stratég

Stratég

- *Stratég – najvyšší vojenský úrad volený podľa fýl.*
- *Výnimka z úradov – možnosť opakovaného zastávania.*
- *Pri preverke aj rozšírené požiadavky – majetok v Attike a deti z riadneho manželstva.*

Obrázok číslo: 12.

Peloponézska vojna si žiadala svoju daň v podobe straty mnohých skvelých mužov. Preto som sa rozhodol poskytnúť mestu skúsenosti, ktoré som nazbieral v armáde a politike a kandidujem na najvyšší vojenský úrad – stratéga. Opäť po dlhšej dobe si prejdem voľbou, občania ma už ale poznajú ako schopného úradníka, ktorého zaujíma blaho obce. Každá fýla nominuje kandidátov, z ktorých je zvolený jeden z každej

oblasti. Tento úrad vzbudzuje v občanoch obavy, pretože ho možno zastávať viackrát po sebe. Aby boli vylúčený nezodpovední kandidáti, preveruje sa okrem bežných vecí aj to, či má stratég majetok v Attike a deti z riadneho manželstva.

Doporučená literatúra:

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

ZUBACKÁ, Ida. Kapitoly z dejín antického Grécka. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006.

2.2.12 Ostrakismos

Ostrakismos

- *Ostrakismos = črepinový súd.*
- *Koná sa v šiestej prytaneí.*
- *Prebieha dvomi prepojenými hlasovaniami.*
- *Rozhodujú črepy s menami politikov, kto má najviac, je vypovedaný.*

Obrázok číslo: 13.

Môj vplyv v úrade stratéga narástol príliš. Teraz si tú chybu uvedomujem. V šiestej prytanii dáva rada hlasovať v sneme o tom, či existuje niekto, kto je hrozbou pre obec a či by sa teda malo pristúpiť k črepinovému súdu. Toto snem odhlasoval, na ďalšom zasadaní potom občania písali na hlinené črepy meno politika, ktorého považujú za hrozbu pre štát. Beda, tento rok sa najčastejšie objavilo moje meno. Pre mňa to znamená

desať rokov vyhnanstva. Neutrpiť síce moja povest' ani majetok v Athénach, ale byť vypovedaný z mesta, pre ktoré som toľko urobil a v ktoré verím je predať len trpká skúsenosť. Ak sa toho dožijem, vrátim sa do Athén o desať rokov.

Doporučená literatúra:

BARTONĚK, Antonín. Světem starých Řeků. Praha: Orbis, 1977. BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002.

BOUZEK, Jan – ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989.

MENGHI, Martino. Encyklopédia starovekého Grécka. Bratislava: Perfekt, 2003.

OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010.

SERGEJEV, Vladimír Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002.

2.3 Cesta politikou antického Ríma

Obrázok číslo: 14.

Predtým, ako opíšem cestu občana po úradoch antického Ríma treba v krátkosti spomenúť, čo znamenalo byť občanom. Občanom mohol byť len plnoletý muž, ktorý býval v Ríme a podrobil sa majetkovému cenzu. Občan má v antickom Ríme tieto práva: volebné právo, právo zastávať úrady, právo vykonávať náboženské úkony, sledovať a vykladať nebeské znamenia, zastávať kňazské úrady, právo nadobúdať

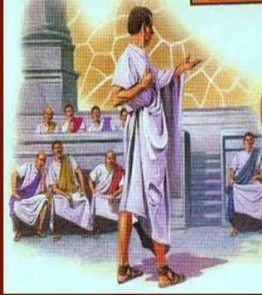
majetok, uzatvárať plnoprávne manželstvá (len deti z takýchto manželstiev mohli dediť majetok) a právo odvolať sa proti trestu smrti a vysokej pokute k ľudovému zhromaždeniu.

Doporučená literatúra:

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

2.3.1 Model občana

Model občana

- *Model občana – má zabezpečiť možnosť zastávania všetkých úradov.*
- *Plebejský rod, bohatý, člen nobility.*
- *Meno - Gaius Licinius.*

Obrázok číslo: 15.

- musí žiť v Ríme, rímske úrady totiž ďalej fungujú na princípoch mestského štátu.
- aby sa ukázala dostupnosť úradov pre všetkých občanov tej doby, náš občan by mal pochádzať z radov plebejcov, čo mu umožní aj zastávať úrad tribúna ľudu určeného iba plebejcom
- ak však chce náš občan splňať majetkové cenzy, rovnako ako mať dostatok peňazí na financovanie klientov a aj dostatočné zabezpečenie na obsadenie neplatených úradov, mal by pochádzať z radov nobility
- aby sa zadali podobné východiská ako pri prvom modeli, bude to opäť syn obchodníka
- v Ríme sa meno skladá z dvoch častí: vlastné meno a rodové meno
- zvolíme napríklad Gaius Licinius, Liciniovcí boli známy plebejský úradnícky rod

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Řím. Praha: Slovart, 2012.

CHRIST, Karl. Krize a zánik Římské republiky. Jihlava: Vyšehrad, 2010.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.2 Comitia curiata

Comitia curiata

- Comitie – ľudové zhromaždenia.
- Comitia curiata – otázky rodinného práva a pridelovanie impéria.
- Hlasuje 30 kúrií, rozhoduje väčšina.

Obrázok číslo: 16.

Comitie sú vlastne ľudové zhromaždenia, podobné ako snem v Athénach, teda zhromaždenia všetkých občanov. Líšia sa však právomocami, napríklad comitie mohli hlasovať len o návrhoch magistrátov a tak ich najväčší význam spočíval práve vo voľbe týchto úradníkov. Ich uznesenia musí schváliť senát, kým nadobudnú platnosť zákona. O týchto uzneseniach ani nerokujú, len sa vyslovujú hlasovaním. Termín schôdze a program sa oznamuje 17 až 30 dní dopredu a ľudia sa o tom môžu zhovárať na poloformálnych stretnutiach na verejných zhromaždeniach. Tu ľudia rokujú bez

oficiálneho poriadku o kandidátoch, zákonoch, odohrávajú sa väčšinou pred oficiálnym snemom – comitiou. V Ríme súbežne fungujú tri comitie. Comitia curiata strácala postupne význam, teraz rieši už len veci týkajúce sa rodinného práva a udeľovanie impéria. Tvorí ju vlastne združenie starých rodov. Vždy desať rodov tvorí jednu kúriu. Každá kúria má jeden hlas, spočiatku ich je tridsať, rozhoduje prostá väčšina. Poradie, v akom sa hlasuje, je žrebované. Zasadanie vedie pontifex maximus či rex sacrorum.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladatel' I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.3 Comitia centuriata

Comitia centuriata

- *Stretáva sa na Martovom poli.*
- *Prerokováva záležitosti vojny a mieru.*
- *Hlasuje sa podľa majetkových tried, rozhoduje väčšina zo 195 hlasov.*

Obrázok číslo: 17.

Do centurijnej komicie nás zvolávajú najvyšší magistráti, ktorí majú impérium, väčšinou konzul či praetor. Povolené dni na zhromaždenia sú v kalendári označené

písmenom C, to nezahŕňa sviatky, smútočné ani trhové dni. V deň snemu úradník zvolávajúci snem vykoná auspície, potom (ak dobre dopadli) poľnicou zvoláva národ na snem. Schádzame sa podľa centúrií na Martovom poli. Na Ianiculu veje červená vlajka, ktorá sa strháva len v dobe nebezpečenstva pre Rím. Pred zhromaždeným národom úradník vykoná obeť a potom vyzve národ na poradu o otázkach, ktoré mu predloží. Hlasuje sa podľa centúrií a každá z nich má jeden hlas. Hlasuje sa ústne, vodca centúrie potom oznámi hlas predsedovi. Najprv hlasuje prvá trieda, ktorá disponuje 98 centúriami a teda aj 98 hlasmi. Na prijatie uznesenia stačí 97 hlasov, ak teda prvá trieda hlasuje spolu, ďalej sa nepokračuje. Ak sa nedohodne, hlasuje druhá trieda, ktorá ma 20 hlasov, tretia trieda už hlasuje zriedka. Uznesenia comitie centuriata majú moc zákona, prejednávajú sa tu hlavne otázky vojny a mieru a volia sa tu vyšší úradníci. Väčší vplyv majú občania s vysokým majetkovým cenzom. Zlý výsledok auspícií alebo božské znamenie ako napríklad úder blesku zasadanie okamžite preruší.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.4 Comitia tributa

Comitia tributa

- *Miesto schôdzí – Capitol, Fórum, alebo len za mestom.*
- *Pôvodne len pre plebejcov, jej význam neskôr rastie a rozširuje sa aj na patricijov.*
- *Rozhoduje väčšina z 35 hlasov – jedna tribua = jeden hlas.*

Obrázok číslo: 18.

Nebolo to tak dávno, čo sme sa comitia tributa zúčastňovali len my plebejci. Od tej doby sa ale veľa vecí zmenilo. Podľa tribuí sa schádzajú všetci občania, aby si volili svojich magistrátov. Nehlasuje sa podľa majetku. Aj jej uznesenia majú moc zákona. Schádza sa na rôznych miestach: Fóre, za mestom, na Capitoľe. Zvolávajú ich rôznych úradníci – konzulovia, praetori, aedili, tribúni, diktátori. Podľa toho, kto ich zvoláva, ide buď o skutočnú comitiu tributa ako zhromaždenie celého národa, vtedy sú zvolávajúci úradníci kurilský aedil, praetor, konzul alebo diktátor. Ak sú zvolávajúcimi úradníkmi plebejský aedil či tribún ľudu, ide len o zhromaždenie plebejcov – concilium plebis. Hlasuje sa podľa tribuí, každá má jeden hlas. Rozhoduje väčšina z 35.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písane Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.5 Tribún ľudu

Tribún ľudu

- *Môže byť zaňho zvolený iba niekto z plebejského stavu.*
- *Volí ho concilium plebis.*
- *Je ich desať na rok.*

Obrázok číslo: 19.

Čisto plebejský úrad. Ak by patricij chcel byť zvolený za ochrancu práv plebejcov, musel by prestúpiť do plebejského stavu. Keďže pochádzam z plebejského rodu, môžem sa zúčastniť voľby priamo. Moc tribúna, hoci je značná na ochranu pred svojvôľou patricijov, platí iba v meste Rím. Nepatrí ani do klasických úradov, rozhodol som sa ale nadobudnúť nejaké skúsenosti, kým sa pustím do úradníckej kariéry. Do úradov môžem nastúpiť až v plnoletosti a po desaťročnej vojenskej službe. Minimálny vek nástupu do úradu je 27 rokov. Musím byť telesne aj duševne zdravý plnoprávny občan a musím viesť bezúhonný život. Voľby do všetkých úradov sa konajú pol roka pred nástupom do príslušného úradu. Doba nástupu do väčšiny úradov je 15. marca. Ako uchádzač sa musím prihlásiť o kandidatúru u konkrétneho úradníka. Ten ma prijal, obliekol som si bielu tógu (toga candida) a o trhovách dňoch som presviedčal ľudí, aby ma volili. Voľba sa koná v concilia plebis. Volí sa 10 tribúnov, prijatie do úradu prebieha slávnostne, pri nástupe do úradu musím vykonať auspície, či je moja osoba milá bohom. Do 5 dní odvtedy zložím prísahu, že svoj úrad budem vykonávať čestne.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.6 Aedil a kvestor

The image is a presentation slide with a dark red background. At the top center, the title "Aedil a kvestor" is written in a white, sans-serif font. Below the title, there are two rectangular images. The left image shows a black and white photograph of a Roman statue of a man in a toga, holding a cornucopia in his right hand and a tablet in his left. The right image shows a color photograph of a similar Roman statue, also in a toga, standing on a pedestal. Below the images, there is a list of three bullet points in a white, serif font. The first bullet point reads: "Úradnícka kariéra – kvestor, aedil, praetor, konzul, censor." The second bullet point reads: "Kvestora volia v comitia tributa." The third bullet point reads: "Aedil – usporadúvanie hier, tým sa dá nakloniť ľud. Plebejského aedila volia v conciliu plebis."

- *Úradnícka kariéra – kvestor, aedil, praetor, konzul, censor.*
- *Kvestora volia v comitia tributa.*
- *Aedil – usporadúvanie hier, tým sa dá nakloniť ľud. Plebejského aedila volia v conciliu plebis.*

Obrázok číslo: 20.

Rozhodol som sa kandidovať do úradu. V Ríme je akási neoficiálna tradícia poradia zastávaných úradov. Hovorí sa tomu úradnícka kariéra. Úrady sa zastávajú v poradí: kvestor, aedil (nepovinný), praetor, konzul a censor. Kvestor bol začiatkom aj mojej úradníckej kariéry, voľby sa konali v comitia tributa. Je to nižší hospodársky úradník bez impéria, čo ma veľmi neuspokojuje. Ak však chcem kandidovať na vyšší post, musím si získať popularitu u ľudu. Na to je dobrý úrad aedila, v mojom prípade plebejského. Hoci je nepovinný v úradnej kariére, mám tak možnosť nakloniť si ľud usporadúvaním veľkolepých osláv a hier z vlastných peňazí. Okrem toho musím dozeráť na bezpečnosť v meste a stav niektorých verejných budov. Úrad plebejského aedila sa volí na conciliu plebis. Plebejský aedilovia sú dvaja a zdržiavajú sa hlavne v chráme Cerery. Po skončení úradu prisahám, že som sa v ňom nedopustil ničoho

nezákonného a som volaný na zodpovednosť. Tomu sa zo všetkých úradníkov vyhnú len tribúni ľudu, diktátori a cenzori.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.7 Praetor

Praetor

- *Súdny úradník s nižším impériom.*
- *Volí ho comitia curiata.*
- *Sprevádza ho 6 likorov, v meste iba dvaja.*

Obrázok číslo: 21.

Súdny úradník s nižším impériom. Sú dvaja, jeden pre občanov a druhý pre cudzincov. Sprevádza ho 6 likorov mimo mesta a dvaja v meste. Je to súčasť úradníckej kariéry, tak zaňho kandidujem. Zvláštne je, že ani tak nie je dôležité, čo chcem urobiť v úrade ako skôr, koho si nakloním pri jeho získavaní. Je dobré pre kandidáta, ak má vždy čo najväčšiu podporu medzi senátormi, boháčmi a jazdcami, aj medzi prostým ľuďom. Je preto žiadané vystupovať s vážnosťou a dôstojnosťou, presvedčiť senát, že obhájam jeho

tradičnú úlohu a vážnosť. Budem sa vždy zasadzovať za mier, čím si získam obchodníkov, lebo mier prospieva obchodom. Ako príslušník plebejskej vrstvy, ktorý sa v rôznych súdnych procesoch zastával ľudu som získal dostatočnú podporu aj u ľudu. Okrem toho mám veľa klientov a podporuje ma aj môj rod spolu so svojimi klientmi. Na oplátku potom musím jednať v prospech svojho rodu. Voľby sa konajú v comitia centuriata. Som teda zvolený za praetora.

2.3.8 Konzul

Konzul

- *Boli dvaja, volili sa na jeden rok v comitia centuriata.*
- *Na znak najvyššej moci pred nimi kráčalo 12 likorov so zväzkami prútov, medzi ktoré sa vkladala sekera mimo mesta sekera.*
- *Minimálny vek 42 rokov.*

Obrázok číslo: 22.

Sú dvaja, volia sa na jeden rok v comitia centuriata. Jeden z nich musí byť plebejec, teda mám šancu kandidovať aj na tento najvyšší post riadneho úradu. Na znak najvyššej moci pred nimi kráča 12 likorov so zväzkami prútov, medzi ktoré sa vkladala sekera ako symbol najvyššej moci nad životom a smrťou. Túto sekera nosia len mimo mesta, kde majú fakticky neobmedzenú moc, v meste nosia iba prúty bez sekery, pretože občan sa proti rozsudku smrti môže v meste odvolať. Kvôli postupnosti úradnej kariéry je minimálny vek na úrad konzula 42 rokov. Voľby sa zostrujú, v tak dôležitej funkcii je pri politickom boji samozrejmosťou používať invectívy – osobné útoky na rod, osobnú činnosť, či súkromný život protikandidáta. To, že sú to len klebety u nikoho nevzbudzuje pohoršenie, je to len kampaň. Ak chcem získať čo najviac ľudí, musím si ich nakloniť rôznymi spôsobmi – vedením verejných demokratických reči, dávaním

rôznych sľubov, či dokonca vedením súdnych sporov proti bývalým magistrátom, kde dokazujem ich korupciu. Úplatky v takejto kampani sú samozrejmosťou, hoci sú nelegálne, nikto na to neberie ohľad. Ľud považuje dávky obilia za jedno zo svojich práv, a ak chcem ako kandidát uspieť, musím ich zabezpečiť. Aby som ešte zvýšil svoju obľubu u ľudu, chodím sa s nimi stretávať každý deň. Aby som vyzeral ako ich priateľ, musím si pamätať veľa mien. Pomáha mi v tom aj nomenklátor – otrok, ktorý si pamätá čo najviac mien a potom mi ich našepkáva.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.9 Diktátor

Diktátor

- *Volí ho senát a menuje konzul.*
- *Neobmedzená moc – len za výnimočných okolností.*
- *Doba menovania – maximálne 6 mesiacov.*
- *Sprevádza ho 24 liktorov, má moc len v Itálii.*

Obrázok číslo: 23.

Ak je Itália v priamom ohrození a vyžaduje si to situácia, senát poverí jedného konzula, aby menoval diktátora a odporučí mu kandidáta. Potom sa konzul sám rozhodne a medzi polnocou a ránom bez svedkov menuje diktátora. Počas druhej púnskej vojny som bol menovaný ja. Doba môjho úradovania môže byť maximálne šesť mesiacov, ale ak kríza pominie, môžem sa vzdať úradu aj skôr. Som bez kolegu, mám neobmedzenú moc, avšak môžem operovať iba v Itálii. K takémuto menovaniu dochádza len za výnimočných okolností. Ja sám si vyberiem zástupcu, veliteľa jazdy, ale oficiálneho kolegu nemám, v čom je tento úrad absolútne výnimočný. Sprevádza ma 24 likorov so sekerami aj v meste, lebo proti rozhodnutiu diktátora nie je odvolanie, nemôže ho zrušiť ani tribún ľudu. Počas môjho úradovania je suspendovaná moc všetkých úradníkov okrem tých, ktorých som sám menoval.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

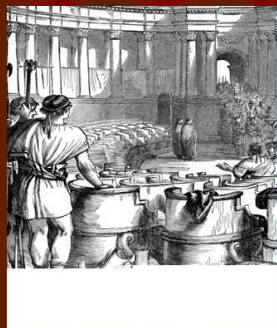
KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladateľ I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

2.3.10 Senát a cenzor

Senát a cenzor

- *Senát – líjvalí magistráti.*
- *Nevolí sa, menujú ho podľa zoznamu cenzorou.*
- *Cenzor – najposvätejší úrad, zostavuje zoznam senátorou.*

Obrázok číslo: 24.

Po absolvovaní magistratúr sa môžem zapísať do senátu. Zoznam vyhotovujú cenzori v poradí podľa hodnosti od najvýznamnejšieho úradníka, teda konzula, potom praetora... Do úvahy sa berú len občania s majetkom vyšším ako 400000 sesterciov a starší ako 30 rokov. V prípade rovnakých funkcií rozhoduje vek, zapisuje sa od najstaršieho držiteľa funkcie. Prvý senátor na zozname sa nazýva princeps senatus. On odovzdáva svoj hlas ako prvý, je to len čestná pozícia. Miesto zasadanie je Hostiliova kúria na Fóre, musí ho však zvolať úradník – praetor, konzul, diktátor či tribún ľudu, nemôže sa zísť sám od seba. Posledným úradom, ktorý môžem ešte zastávať je censor. Volí sa na comitia curiata raz za päť rokov na jeden a pol roka, väčšinou z bývalých konzulov. Je to najposvätejší úrad, ktorý okrem zostavovania zoznamu senátorov zaraďuje občanov do majetkových tried a dozerá nad mravmi.

Doporučená literatúra:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Rím. Praha: Slovart, 2012.

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969.

KVAPIL, Antonín. Rím: 1. svazek. Praha: Nakladatel' I. L. Kober, 1892.

MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957.

ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971.

Záver

Cieľom mojej práce bolo vypracovanie projektu vyučovacej hodiny Občan ako Homo politicus v demokratických Athénach za Perikla a republikánskom Ríme. Táto hodina má byť zaradená do vyučovania podľa normy ISCED 3 a slúži učiteľovi ako pomôcka k vyučovaniu, pričom je na zväžení učiteľa, ktoré informácie a časti z práce použije. Táto práca sa pritom nesnaží o presný vývin vo všetkých obdobiach, hoci ho v teoretickej časti v skrátenej forme uvádza, keď opisuje vývoj jednotlivých zriadení, ale je pomerne úzko zacielená na konkrétnu dobu.

V Athénach som za vhodné považoval obdobie, ktoré je mnohými historikmi označované ako zlatý vek athénskej demokracie – teda obdobie, keď Athény boli na vrchole politickej moci a skoro všetky významné demokratické reformy boli dotvorené. Ak je totiž možno vôbec porovnávať tieto dva politické systémy, musia sa stretávať aj za podobnej situácie, teda keď sa stretávajú s podobnými problémami buď ako jednoduché mestá, či ako veľké ríše. Rím sa rozšíril na ríšu viac menej už v dobe kráľovskej a v rannej republike, preto akékoľvek porovnanie s takýmto systémom by bolo zbytočné, ak by sa rovnako neporovnával s ríšou. Periklova doba je vrcholom demokracie, keď athénska ríša dosiahla nielen najväčší územný rozsah, ale bolo to aj obdobie dotvorenia všetkých hlavných demokratických princípov pred ich oslabením v období peloponézskej vojny, keď sa k moci dokonca na istý čas dostala oligarchia. Rovnako v období po jej konci už v demokratických princípoch nenastávajú vážnejšie posuny k lepšiemu, teda okrem istého rozvoja niektorých formálnych stránok ako žrebovania, a postupne nastáva rozpad demokratických hodnôt a úpadok, čo sa prejavuje aj nezáujmom ľudu o štát.

Rímska ríša dosahuje vrchol podľa môjho názoru niekedy v období druhej púnskej vojny. V tomto období je rímska ríša nielen porovnateľná svojou rozlohou s athénskou, dali by sa tam nájsť aj isté paralely k nej. Napríklad občania sú len obyvatelia mesta a úzkeho okolia, ostatní sú považovaní za spojencov v oboch týchto ríšach. Rovnako problémy s pridelením občianstva nachádzame u oboch týchto štátov. Aj tu dosahujú republikánske princípy vrchol, opäť je príčinou nasledujúceho úpadku vojna, ktorá prináša podstatné zmeny, či už v štruktúre vojska, alebo v hospodárstve, ako aj v správe ríše, ktorá nebola pripravená na takýto rozsah územia. Všetky tieto zmeny neskôr prechádzajú v úpadok tradičných hodnôt a otvárajú cestu vláde jednotlivca.

Táto práca sa sústreďuje na zobrazenie školskej látky pomocou moderných výpočtových technológií, čím by sa mala dosiahnuť úspora času, lepšia názornosť, ako aj vyššia miera zaujatia žiakov. Snaží sa upútať žiakov a priblížiť im čo najlepšie dané obdobie. Časová dotácia vyučovania dejepisu a aj antiky klesá, preto je na učiteľoch, aby žiakov motivovali k mimoškolskému štúdiu.

Projekt vyučovacej hodiny je pomôcka učiteľom stredných odborných škôl a stredných odborných učilíšť, dá sa však využiť aj ako pomôcka k prezentáciám nového vzdelávacieho plánu a k ukážkam modernej vyučovacej hodiny na vysokých školách zameraných na prípravu budúcich učiteľov. Na stredných školách je priestor na prezentáciu hlavne na vyučovacích hodinách dejepisu v prvom ročníku alebo na seminári k danému predmetu. Na vysokých školách môže slúžiť na prípravu učiteľov na výkon povolania. Cieľom projektu je osvojenie si terminológie a vedomostí z daného oboru, ako aj ich aplikácia pri záverečnom zhodnotení a porovnaní oboch systémov. Prezentácia sama je vypracovaná zážitkovou formou, ktorá má žiakom sprístupniť danú dobu.

Toto učivo by však vyžadovalo lepšie zvládnutie všeobecného povedomia o antike. Časová dotácia pre vyučovanie obdobia antické Grécko a Rím bola v ISECD-e 3 znížená. Iste, bola zúžená na úkor znalostí, ktoré v európskom školstve už dlhodobo chýbali – teda povedomie o iných kultúrach. Európske školstvo bolo príliš dlho sústredené na seba, hovorilo takmer výlučne o dejinách európskeho národa a jeho kolóniách, prípadne ešte o starovekých civilizáciách z úsvitu ľudstva. Ostatné kultúry sa spomínali, len ak sa dostali do kontaktu s Európou. Je teda vysoko pozitívne, že sa z tohto kurzu ustúpilo. Avšak antika vždy predstavovala jeden z pilierov európskej kultúry a vzdelanosti. Sám by som uvažoval skôr o zníženej dotácii pre národné témy – teraz, keď Európa smeruje k multikulturizmu. Možno by som z môjho pohľadu videl priestor na zrušenie umelého členenia dejín – na národné a svetové.

Antika je obdobie tak rozsiahle – historicky, kultúrne, literárne, filozoficky, že je jej venovaný priestor aj v mimoeurópskej školskej praxi. Je pravda, že toto obdobie má dostatočný priestor na základných školách, avšak piaty ročník je, čo sa týka veku a zrelosti, nedostatočný na pochopenie a príliš vzdialený na prenesenie poznatkov až do prvého ročníka na strednej škole. Musím teda vyjadriť osobnú pochybnosť o tom, či daný základ pre výučbu látky na strednej škole a daná dotácia sú skutočne dostatočné. Pozitívom však je, že nové učebné osnovy sa viac sústreďujú na dejiny každodennosti. Robia to, pretože viac priblížime dejiny cez život obyčajného človeka, žiak sa s tým

dokáže viac pochopiť a nenáročným spôsobom dostane základné vedomosti o živote doby.

Preto aj moja práca je písaná v tomto duchu. Veď dnešný človek snáď ani nemôže bez primeraného vedenia správne pochopiť život danej doby. Napríklad na otroctvo hľadíme cez našu optiku, poznačenú spájaním otroctva a rasizmu, pritom rasizmus v antike ani neexistoval v takej forme, akú poznáme dnes. Otrokom sa potencionálne mohol stať každý občan, bolo prirodzenou súčasťou života. Rovnako významné úspechy, o ktorých píšem v mojej práci, sú dnes často brané ako samozrejmosť, ale vtedajšou optikou v barbarskom svete, to bol veľký prielom, ktorý zasahuje aj do dnešných čias, ktorý pretrval napriek temnému stredoveku a bol znovuzrodený. Aj tu by niekto ešte mohol namietat', že oproti athénskej demokracii dnešná demokracia stratila čistotu formy. V istých oblastiach – napríklad politických, predstavuje antika dosiaľ neprekonaný vrchol.

Použitá literatúra a pramene

PRAMENE:

ARISTOTELES: Constitucio Athenae.

ARISTOTELES: Politica.

THUKYDIDES: Historia bellum peloponesis.

LIVIUS: Titus Livius. Ab urbe condita.

LITERATÚRA:

ADKINS, Lesley – ADKINS, Roy. Antický Řím. Praha: Slovart, 2012. 488 s. ISBN 970-80-7391-579-7

BARTONĚK, Antonín. Světem starých Řeků. Praha: Orbis, 1977. 296 s. 11-014-77

BLEICKEN, Jochen. Athénská demokracie. Praha: OIKOYMENH, 2002. 792 s. ISBN 80-7298-055-6

BOUZEK, Jan - ONDŘEJOVÁ, Iva. Periklovo Řecko. Praha: Mladá fronta, 1989. 288 s. 23-090-89

GRANT, Michael. Klasické Grécko. Bratislava: Slovart, 2008. 448 s. ISBN 978-80-8085-571-0

CHRIST, Karl. Krize a zánik Římské republiky. Jihlava: Vyšehrad, 2010. 424 s. ISBN 978-80-7429-029-9

JANOVJAK, Ján – ŠPAŇÁR, Július. Život a literatúra v antickom Ríme. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1969. 300 s. 67-148-69

- KVAPIL, Antonín. Řím: 1. svazek. Praha: Nakladatel' I. L. Kober, 1892. 346 s.
- MAŠKIN, Nikolaj Alexandrovič. Dějiny starověkého Říma. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1957. 750 s.
- MENGHI, Martino. Encyklopédia starovekého Grécka. Bratislava: Perfekt, 2003. 216 s. ISBN 80-8046-328-X
- MONTESQUIEU, Charles de Secondat. O veľkosti a úpadku Rimanov. Bratislava: Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľ'ov, 2008. 172 s. ISBN 978-80-8061-311-2
- OSBORNE, Robin. Dějiny klasického Řecka. Praha: Grande Publishing, 2010. 240 s. ISBN 978-80-247-3233-6
- REBENICH, Stefan. 101 najdůležitějších otázek – Antika. Veslké Bílovce: TeMi, 2008. 160 s.
- RESCH, Jozef. Grécka kultúra v našom jazyku. Bratislava: IRIS, 1991. 192 s. ISBN 80-88778-04-2
- SERGEJEV, Vladimir Sergejevič. Dějiny starověkého Řecka. Praha: Rovnost, 1952. 555 s.
- SVOBODA, Ludvík. Encyklopedie antiky. Praha: Akademie, 1973. 741 s.
- ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Dejiny písané Rímom. Bratislava: Mladé letá, 1971. 404 s. 66-009-71
- ZAMAROVSKÝ, Vojtech. Grécky zázrak. Bratislava: Perfekt, 2002. 383 s. ISBN 80-8046-103-1
- ZUBACKÁ, Ida. Kapitoly z dejín antického Grécka. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 2006. 177 s. ISBN 80-8050-207-2

UČEBNICA:

CHYLOVÁ, Eva et al. Dejepis 1 Od praveku k novoveku. Bratislava: Orbis Pictus
Istropolitana, 1999. 71 s. ISBN 80-7158-234-4

Prílohy

1. Občan ako Homo politicus v demokratických Athénach a republikánskom Ríme.
Práca vo formáte pdf uložená na CD.
2. Občan ako Homo politicus v demokratických Athénach a republikánskom Ríme.
Prezentácia v Powerpointe uložená na CD.